

PIYA

Pêserokê Zıwan u Kulturê Zaza
Zaza Dili ve Kùltürü Dergisi
Journal of Zaza Language and Culture

Çıle 1991, amor 14

- veda mesajı gibi bir sey
- yükselen zaza ulusal mücadelesini önlemek mümkün değildir
- büyük zaza şairi xasi ve eserine yönelik bir saygısızlığın teşhiri -2-
- ahmed arif anlatıyor
- zazaistan'da neler olmuştu

PIYA

Çile 1991, amor 14

Serredaktor
Ebubekir Pamukcu

Redaksiyon
Alişer Hakısij
Bedran
Xal
Hese
Korca
Hayder Ali Can
Soşen Bira

Adres
Box 265
127 25 Skärholmen
SWEDEN

Telefon
08-710 21 83

Hawaleyê pere rişten / erşawiten
Postgiro
492 79 06-0

Abone
1 amor: İsveç: 20 kr.; Almanyaya: 5 DM; Fransa: 17 F; İsviçre: 4 F;
İngiltere: 1,5 £; Danimarka: 20 kr. Norveç: 16 kr. Belçika: 120 F.
(Aboneyê 1 ser, 6 amorandê pêseroki sero hesabbeno.)

ilan
Ripero bitum 1500 kr
Ripero nîme 800 kr
Ripero 1/4 400 kr

TEYESTEY / İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Mektubê Wendexan / Okuyucu Mektupları / Letters to the Editor.....	2
Veda Mesajı Gibi Bir Şey. <i>Ebubekir Fazılco</i>	5
Enver Gökçe'ya Çend Kılami. <i>gr. Sofyan Eza</i>	9
Şafaq. <i>Kasım Hüseyin, gr. Astarcı</i>	10
Yükselen Zaza Ulusal Mücadelesini Önlamak	
Mümkün Değildir! <i>Gözetik S. Asotriyan</i>	11
Lac. <i>Pablo Novak, gr. Astarcı</i>	14
Büyük Zaza Şairi Kasi ve Eserine Yönelik Bir	
Saygısızlığın Teşhiri -2-. <i>Fahri Sivranç</i>	15
Bawa Zeynel. <i>Kal</i>	22
Zarayına. <i>Kasım</i>	23
Waxt. <i>İzay İşyer</i>	23
Ahmed Arif Anlatıyor. <i>Reşit Durbaş</i>	26
Mıçone. <i>Kal</i>	27
Şine Dewuna Zazawuna Fetelene. <i>Areyar</i>	27
Xelqê Ma. <i>H. Akınbay</i>	28
Koyê Zazaistan'i Berzo. <i>Keyêr</i>	28
Mama xatune. <i>gr. H. Çavaş</i>	29
1937 - 38 Dersim Zaza Ayaklanmasının Tarihsel Kökenleri.....	30
Qesebendê Areyar'i.....	31
Olvoz. <i>İzay İşyer</i>	33
Heinrich Heine'ya Kılami. <i>gr. Kasım Novroz</i>	34
Sohbetê Cemê Sonde. <i>Astarcı</i>	35
During... during!... <i>gr. Koroş</i>	36
Herê Welati. <i>Kal</i>	37
Meqesî Çuçi Di? / Makas Neleri Gördü?.....	38
Zazaistan'da Neler Olmuştur?.....	39
Welati Ma. <i>gr. Pevê Sozdêr</i>	45
Kaya Qese Vinitene. <i>Ad. Kal</i>	46
Serbestiya. <i>Kasım</i>	46
Qesebend.....	47

OKUYUCU MEKTUPLARI

MEKTUBÊ WENDOXAN

LETTERS TO THE EDITOR

DİL BİR ANAHTARDIR

Bütün gayvetinize rağmen Dimali dili ve kültürünü tam manası ile aydınlatamadığınızı vurgulamak isterim. Fakat bu iş öyle sümüli ve giriftir ki onu bir veya birkaç kişinin didinmesi değil, bu mevzu üzerinde realiteye dayanarak çalışacak insan tiplerinin orjinal mesaiseri aydınlatabilecektir. Bu taliyetler arasında bunların yaptıkları sadece bir kavileim gibi kalacaktır. Kalbuki mevzunun aydınlık bir hale gelmesi kavileim değil projektör ister. Bu konuda sorun kadir insan tiplerini yaratmaktır. "Toplumlar, tüm ilişkilerini, uygarlıklarını, kültürlerini, kısacası her türden faaliyetlerini dilde ortaya koyarlar, dile yansıtırlar."

Dil, uygarlıkları ortaya çıkarmak, onların kökenlerini belirlemek için bir anahtardır, bu anahtarı yerinde kullanabildiğimiz taktirde üstesinden gelemeyeceğimiz güçlük yoktur. Bu yöndeki olumlu yönlere parmak pasmak isterim. Bunun yanında bir dil dergisinde kişisel sürtüşmeleri tavsiye etmiyorum. Çünkü Piya artık bazı kütüphanelere de gönderiliyor. Bir yönüyle dil toplumların aynasıdır. Bir toplumu tanımak için de diline bakmak gereklidir, onun dilini çözmek gereklidir. Görev "Dimali Dili ve Kültürü"nin geliştirilmesidir. Bu konuda ki taliyetlerinize başarılar dilerim.

II.
Almanya

BİR ZAMANALARIN BİRİ

Bir zamanların biri
Mekan eylemişti aşılmat dağlara
Çadır kurmuştu yamaçlarına
Kızın çekilirdi kuytulara, yarız inerdi
[yaybalara

Dağları uluydu, geçit vermezdi haydutlara
Uğramazdı eskiyanın yolu ovalara
Yaşam hep böyle süverdi, korkusuz ve
[buyuksuz
Böyle görmüşlerdi atalarından, böyle
[bakacaklardı çocuklarına

Büydüler oldular dört ve on derken
[vardılar doktranlara
Çoğaldılar, sığmaz oldular dağlara
Buyruk olundu, indiler yavaş yavaş
Zümrüt yaybalara, Jüz ovalara

İndiler Münzur'dan Fırat'a, Şeratiettin'den
[Dicle'ye
Dinlenmek vermediler ne güne ne geceye
Göç göç oldular, yollara döküldüler
Bingöl'e, Tunceli'ye, Siverek'e Lice'ye

Gariptiler yaşamına havasına ovanın
Yüzünü yarıp tohumunu atıp toprak
[ananın

Ekip biçip dövmesine kara sabanın
Alt edip eskiriyi, çığırını açıp yeni
[yaşamın

Gün, ay, yıl derken sürdü bir zaman
Kimisi avneydi, kimisi çiftçi, kimisi
[oldu çoban

Ahenk oldular, kurdular yeni bir yaşam
Hep böyle geçer sandılar devran

Ve bir gün kara bir bulut göktü dağlarına
[geceden
Gök güldü, inledi yer, bir feriyat, bir
[feriyat tutto birden
Hazırlıksız, ansızın yakalanmışlardı kah
[pe düşmana
Hazırlanmıştı bu kıyım onlara önceden

Barbar haydutların gelenler ta uzaklardan
Yakıp yıktılar ülkemi, ettiler talan
Kalıştan geçirildi çocuk, genç, ihtiyar,
[kadın, kız
Döktüler Munzur'a, Fırat'a, kan gölüne
[döndü vatan

Katliamlar, kıyımlar ülkesi
Baş kaldırımların, boyun eğmeyen, dire
[nenlerin sesi
Ezilen, horlanan, sömürülüklenlerin
[ölkesi
Karanlıkta kızıl meşale şehitler abidesi

Candır, civandır, serhildana ezandır
Birinlar dost eline muhtaç, yarası
[kanayandır
Siyah Afrika, Küba, Filistin, Vietnam'dır
Yaşama tutsek, zulme, sömürüye isyandır

Tutsaktır yasama bir ömür hep esaret
İyi tanur, ona yabancı değil kıyım ve
[zulmet
Ondandır kavgası, kini, düşmana bitmeyi
[en nefret
Yitmeyen ümit, kurulmayan direnç
[ebediyen sürecek

Sürecek kavgası, sürecek mazlum
[halkımın
Ne dün durdu, ne bugün, ne de duracak
[yarın
Kavgadır namusu, şerefi, kavgadır tek
[kurtuluş çaresi
Alınacak bedeli alına dökülen kanın

İlk tohum atıldı Kocgiri'de

Filizlendi Genç, Falu, Hani, Dicle'de
Boy verdi, gövde buldu Dersim'de
Pahasına yüz bin fidanın geride

Az değil dile kolay, yüz bin kurban
Unutulur mu bu vahşet, unuttur mu insan
[olan insan
Yıkılmış evler, yıkılmış köyler, hara
[bolmuş vatan
Ve geride yaşayan ölü bir can

Yaşayan ölüye yedi köyden yedi imam
[getirdiler
Sağ değil ölü diye tetva verdiler
Ne kefenin biştiler, ne yıkadılar
Ne namazın kaldılar, ne duasın okudular

Yokettik dediler bir zamanlarımızın biri
Toprağa gömdüler tabut ile diri diri
Derin kazdılar kuyusun, dediler sonsuz
[dek uyusun
Belli olmasın yeri, dönmessin bir daha
[geri

Ve oracıkta sofra kurdular
Sülük misali emdikleri kandan serbet
[sundular
El açıp diktiler göklere kayaları
Tanrıya minnet deyip duaya durdular

Uyandı toprak altında biri
Açtı gözlerini iri iri
Ne pencere var, ne kapı, ne ışık giriyor
[içeri
Ne derin uykuya dalmaştı sanki asırlardan
[beri

Geçirdi nasırlı ellerini kara toprağa
Silkelendi hiddetle, kalktı ayağa
And içti, söz verdi kendi kendine
Yaşarken toprağa girmemek için bir
[daha

Bir daha, bir daha isyana durdu ülkem
Sömürsüz dünyaya gül, zulme, sömürüye
[ot vurdu ülkem
Emperyalizme korku saldı,
[enternasyonalizmin gönlüne taht

Bağımsızlık, özgürlük uğruna düşmana
[tok vurdu ülkem

İsyanda ülkemizin yaylası, ovası, isyanda
[dağı, taçı

İsyanda şimdi ağacı, havası, isyanda
[bağı, kuşu

İsyanda yağmuru, kara, isyanda yarı,
[kıyı

Yakılmış, yanıyor doruklarında şimdi
[özgürlük ateşi.

**Bir Zazaistanlı
Almanya**

TÜRKİYE SOLUNUN TEORİK GERİLİĞİ

Gönderdiğiniz 13. sayıyı aldım. Görülmüyor ki, Türkiye solu halb önemli bir teorik gerilik içinde. Örneğin, burada Zazalar da, kendi halklarında Kürtlerin ve Türklerin ileri sürdüğü yaklaşımları benimsemiş durumda. Yani Zazalar Kürt'tür, ve Zazaca da Kürtçe'nin bir şivesidir. Yaygın görüş bu.

Kürtçe ve Zazaca arasındaki fonetik benzerlik, "şive" yaklaşımına gerekçe olarak gösterilmekte. Oysa, genellikle iç içe yaşayan Zaza ve Kürt toplumlarında dilsel bir benzerlik olması pek de bu kapıya çıkmaz. Tam tersine, eğer sav doğru ise, yani Zazaca Kürtçe'nin bir şivesi ise temelden bu kadar farklılıklar olmaması gerekirdi. Tam tersine belli ölçüde bir ayniyet olmalıydı. Bizim bu yöndeki şüphelerimiz, FİYA'nın sözkonusu sayısını okuyunca nispeten aydınlandı.

**Y. Ş,
KOCAELİ**

Piya'yı

oku,

okuduktan sonra

memlekete gönder!

A THOUSAND WINDS MAY MAKE A STORM/
TAUSEND WINDE - EDN STURM

Poems and Aphorisms/
Gedichte und Aphorismen

By Hasan Devran

Translated by
Hana W. Pambel

The Edwin Mellen Press

Adresê wasten:

2- The Edwin Mellen Press
Box 450
Lewiston, New York
USA 14092

2- The Edwin Mellen Press
Box 67
Queenston, Ontario
CANADA LOS 1LO

Veda Mesajı Gibi Bir Şey

Ebubekir PAMUKCU

Dostlarım,

Bugün, bu kuzey kutbunda, ülkemden ve halkımdan uzak, ve ülkemizin örlemini yüreğimde taşıyarak pencereden, dışarıda, çok uzaklarda akıp giden kara bulutları sey ederken sizleri düşündüm. Kendimi uzun, upuzun bir yolculuğa çıkmaya hazırlanan bir gezginici yerine koydum. Böyle bir durumda, bu aşamada dostlarıma bir şeyler söylemem gerekirse neleri söyleyebilirdim, ya da neleri söylemem gerekiirdi? Diyelim ki, herhangi bir nedenle Fıya'da artık yazı yazamayacağım ve bu yazı da dostlarımla yapmakta olduğum son sohbet olsun. Yani bir çeşit veda mesajı... Böyle bir durumda neler söylenebilir? Memlekete doğru akıp giden kara bulutları anlatmam uygun düşer mi? Örneğin, şu anda, o bulutların üzerinde, onlarla birlikte memleketime doğru süzülerek gitmek istediğimi söylemem uygun bir seçim olabilir mi? Ya da oturup önemli bir insan gibi hayatıma mı yazsam? Davaman propagandasını mı yapсам acaba? Kolay değil karar vermek... Ama biraz düşününce, yine de bir çıkış noktası bulabiliyor insan. Yolculuğa çıkacak olan benim, o halde sohbetimin ana konusu da ben olamaz mıyım? Hatta bu bir gereklilik de sayılamaz mı? Çünkü, yalnızıyla, doğrusuyla, yıllarca süren bir mücedelenin içinden geliyorum ve halkan da doğruluğuna inandığım bir davanın sıradan bir neferi olarak çalışıyorum. Hakkımda çok şeyler söylendi ve yazıldı. Bana inanan ve benimle gönül birliği etmiş dostlarıım var. Ama öte yandan beni bir kağıt suda boğmak için fırsat kollayan çevreler de var. O halde bu sohbetimde politikayı bırakıp biraz kendimden söz etmeliyim. En uygunu bu hence. Tabii analarıma yazmak diye bir düşünsem yine yok. Ama samimi olmak istiyorum. Beni sevenlere ve sevmeyenlere karşı yüreğimi en samimi bir şekilde açmak, bu samimi hava içinde hayatımdaki bazı dönüm noktalarını, ve daha çok da dostlarımla bilinmeyen yanlarıma yazmayı uygun görüyorum.

Çocukluk ve ilk gençlik yıllarımla ilgili olarak anlatacak pek bir şeyim yok. Kahredi-

ci bir yoksulluk ve koyu bir disiplin... Sosyal olaylar ve yeni düşüncelerle ilk karşılaşmam 1966'larda (1967 de olabilir) DİSK'in kuruluşuna haber veren yayınları tanımamla oldu. Bu yayınlarda düzene karşı bir isyan vardı ki, yıllarca aynı düşünceleri ben de kalbimde taşıyıp, ama bir içgüdüyle düşüncelerimin çok yanlış oldukları, bunları keskinlikle açığa vurmamam gerektiği konusunda kendi kendimi ikna etmiş, onları çok gizli bir sır olarak yıllarca kendime saklamıştım. Fakat yeni yeni elimde geçmeye başlayan yayınlarda, benim yıllarca gizli tuttuğum düşünceler aşıktan yazılıyordu. Demek ki bu şekilde düşünce tek kişi ben değildim.

Ama o yıllar neyi istediğim konusunda halen net değildim. Kafamda net olan tek şey, artık devrimci bir öğretmen olduğumdu. Ama devrimcilik neydi, ne yazık ki bu konuda da net değildim. Örneğin Türkeş'lerin fikirleri ile Çetin Altan'ların fikirleri arasındaki farkı görebilecek bilgi birikimine sahip değildim. Ve bu nedenle de bana göre düzeni eleştiren herkes devrimciydi.

Ben bu dönemi, kendi kendimi arama dönemi olarak değerlendiriyorum. Bu dönemimin çok büyük yanlışlıklarla ve çelişkilerle dolu olduğunu biliyorum ama bu durumumdan utanmıyorum. Çünkü ben bugüne o yanlışlık ve çelişkileri yaşayarak geldim, yani benim bugünkü durumumda o günlerin büyük katkısı var... Bu "devrimcilik"im 1969 yılına dek devametti. O güne dek hiçbir şiir kitabım yayımlanmamış olmakla beraber arkadaşlar arasında şiir olarak bilinmekteydim. Çünkü ben şiir aşık bir insanım ve bu ilgim ta ilkökull yıllarıma dayanıyordu... 1969'da Şile'deydim ve devrimci öğretmen mücadelesi içinde belli bir konumum vardı. Ama birlikte çalıştığım değerli dostlarımla o zamanki bilinç düzeyi de benim gibiydi ve bu nedenle de şiirlerimi eleştirebilecek kapasiteden yoksundular. Onların teşvikiyle bir şiir kitabı yayınlamaya karar verdim. Böylece Aralık 1969'da, baskı tarihi 1970 olan şiir kitabım Kurtuluş Savaşı'nı yayınladım. Kitap çok tutundu. Radyoda defalarca tanıtımı yapıldı, tüm TOS şubelerinde satıldı. Doğru bir iş yaptığımı inanmaya ihtiyacım kalmıyordu. Fakat 1970'in yaz aylarında PDA adına örütlenme yapmak üzere Şile'ye gelen arkadaşlarla olan tanışmamdan sonra kitaptan utanış duymaya başladım. Ankara'dan gelen bu arkadaşlarla günlerce, uzun uzadıya konuştuk. Bu konuşmalarda, dünyada devrim mücadeleleri tarihi, Türkiye'deki devrimci mücadele, devrimcilik, sosyalizm, komünizm, faşizm gibi konularda önemli ipuçları elde ettim. O güne dek göremediğim birçok sorun kafamda daha bir netleşir gibi oldu. İşte o aşamada kendi kitabım Kurtuluş Savaşı'ndaki hatalarıma görmeye başladım. Kitapta bir yandan Çetin Altan'lara, Fakir Baykurt'lara övgüler yağdırırken öte yandan bozkurtlardan medet umuyordum. Yani devrimcilik adına her şeyi birbirine karıştırmıştım. Bu hatamı anladığım gün, elimde kalan kitapların tümünü evimin arkasında yak-tım. Hemen o yıl kendime bir çalışma planı yaparak Şile'deki yakın dostlarımla birlikte yoğun bir eğitim çalışması dönemine girdik. Geceler boyu okuduk, tartıştık, büyük kazanımlarımız oldu. Bu yoğun çalışmaların sonunda Türkiye'deki sol fraksiyonlara eleştirel gözle bakmaya başlayınca, her fraksiyondaki doğru ve yanlışları ayırtdebilecek durumda olduğumu gördüm.

Klasik anlamıyla hiçbir zaman örgütlü olmadım ama her günümün 24 saatinde devrimci mücadelenin içinde oldum. Her adımımı atarken devrimi düşünerek attım. Defalarca tutuklandım, dayak yedim, yargılandım, malikuniyetlerim aldı. Ama doğru dürüst hapıs yatmadım ve genç yoldaşlarımla geçtikleri işkence çarklarından geçmedim.

Önceleri Türkiye'deki sosyalist devrimi Kürdistan mücadelesinin önünde tuttum. Fakat daha sonra Kürtlerin bağımsız örgütlenmelerine olumlu bakmaya ve bunu bir gereklilik olarak görmeye başladım. Görüşlerini tamı tamasına paylaşabileceğim herhangi bir örgütün bulunmamasından ötürü, var olan örgütlerin hiçbirine organik bir ilişki içine girmedim. Keşkeyle dostluk ilişkilerimi sürdürerek devrimci mücadelemi bu çerçevede yılmadan sürdürdüm.

Birçok konuda net olmakla beraber Kürtlüğüm konusunda halen net değildim. Bu konuda kuşkularım vardı. Kürtçe kitapları alıyor, dağıtıyor ve satıyordum, fakat hiçbirinden hiçbir şey anlamıyordum. O dönem çok büyük bir Zazaca - Türkçe sözlük çalışmam oldu, ama kitabın adı konusunda bir türlü karar veremiyordum. "Zazaca - Türkçe Sözlük" mü olmalıydı, yoksa "Kürtçe - Türkçe Sözlük" mü? Neyse ki, 12 Eylül hengamesi içinde, ben sıyrık şubede hücredeyken, bazı dostlarım beni korumak amacıyla birçok değerli kitabımla birlikte bu güzelim alın terimi de suç delili olarak ortadan kaldırıncaya ismini daha fazla düşünmeme de pek gerek kalmadı.

Kimliğim konusundaki kararsızlığım yurt dışına çıkıncaya dek sürdü. Yurt dışına çıkış süreci içinde yaşadığım olaylar Kürtlüğüm konusundaki kuşkularımı daha da artırdı. Yurt dışına çıktıktan sonra konuyu ciddi olarak ele aldım. Stockholm'da bulunan tüm kütüphaneleri taradım. Nerede Zazalarla, Kürtlerle ilgili, hangi dilden olursa olsun, ne bulduysam fotokopisini alıp okudum. Bununla yetinmeyip İsveç'in diğer kütüphanelerine, ve Almanya'ya uzandım. Böylece bu konudaki kararsızlığım da son buldu: BEN BİR ZAZAYDİM ARTIK... İşte Ayşe, ve ardından Fiya dergilerinin gündeme gelmesi de bu aşmadan sonra oldu.

1985 yılının Eylül ayında, bir öykümün telif ücretiyle Ayşe'nin 16 sayfalık ilk sayısına yayınladım. Bu tarih benim hayatımda çok önemli bir dönüm noktasını ifade ediyor. Ben artık yeni bir yolda, yepyeni bir yolculuğa çıkmıştım. Halkının çıkarları ve ülkem Zazaistan artık benim mücadelenin vazgeçilmez mayasını oluşturuyorlardı.

Düşünce yapımda ve politik tutumumda yaptığım bu büyük devrim, beraberinde bana karşı düşmanca bir takım tavırları da gündeme getirdi. Yılların devrimcisi olarak ben, Ayşe'nin ilk sayısıyla birlikte birden hain olup çıkmıştım. MİT ajanı olduğum, CIA ajanı olduğum, TC ile işbirliği içinde bulunduğum, kara cahil bir insan olduğum, kafayı oynatmış olduğum gibi suçlamalar artık hergün kulbğuma gelen sudan haberler olmaya başladı. Kahve köşelerinde, örgütlerin gizli toplantılarında ölüm fermanım üzerinde tartışmalar yoğunlaştı. Avrupa ve Ortadoğu başkentlerinde tartışma konusu edildim. Kimi asalım dedi, kimi keselim... Öyle oldu ki, bu kuzey kutbunda "Merhaba" diyecek insana hasret kaldım. Yapayalnız bir insan olarak ölüm fermanıma boyunuma asıp çalışmalarımı yılmadan sürdürdüm. Tehditler beni yıldırmıyor, tam tersine kamçılıyordu. Korkmuyordum, yılmıyordum ama doğrusu içten içe üzülüyordum. Bazı kişilere, bazı örgütlere ve bazı değerlere karşı olan güvenim günden güne sarsılıyordu. Kürdistan davasının haklılığına en az Kürtler kadar ben de inanıyordum ama Kürt milliyetçileri bana düşmandılar. Fakat şu var ki Kürt milliyetçilerinin doğrudan benimle uğraşmaları gerekmiyordu; bu işlevi, Kürt örgütleri içinde üst düzeylere ulaşmış Zaza dostlarım seve seve ve fedakarca ve ahmakça ve insanlık onurundan ve her türlü insani değerlerden arınmış olarak yerine getiriyorlardı. İşte beni asıl üzen buydu. Türkiye'deki bir dostuma yazdığım bir mektupta, "Keşke İsveç'e hiç gelmeseydim de dostlarımla

böylesine küçümlüklerini görmeseydim!" diyerek üzüntümün gerçek nedenini anlatmaya çalışmıştım. Benim için "dostluk", kutsallığı olan büyük bir kavramdı. Ama İsveç'te bu kutsal kavram değerini yitirmiş, basit, gündelik hesaplar uğruna alınıp satılır bir meta durumuna gelmişti. Beni üzen buydu işte. Ben, Kürt milliyetçilerinin gerici kesimi ve işbirlikçi Zaza oportünistlerinin lanse ettikleri gibi Kürt ve Kürdistan düşmanı bir insan değildim. Düne dek bizzat Kürdistan mücadelesinin içinde bulunmuş, bugün de Kürt dostlarıma bu ulusal mücadelelerini yürekten desteklemekteydim. Ama şu var ki, ben bir Zaza'yım, ülkem de Zazaistan'dı. Kimliğimin ve ülkemizin yadsınmamasını Kürt dostlarımdan istemek benim de en doğal hakkımdı. Ama onlar bunu Kürt düşmanlığı olarak yorumladılar ve hep birlikte toylarıyla tüfekleriyle üzerime yürüdüler.

Kar şeye rağmen yılmadım ve duygusal davranmaktan kaçındım. Eski dostlarıma çoğunun yitirdim ama bugün peşinen birçok dostum var. Zazaistan'da, Kürdistan'da, Türkiye'de, Ermenistan'da ve hemen hemen Avrupa'nın tüm ülkelerinde Piya'yı okuyan, ve Piya'ya her türlü desteği vermeye hazır değerli dostlarım var. Zaza ve Zazaistan davası artık birçok Avrupa üniversitesinde ve üniversite dışında kitleler arasında tartışılıyor. Davamızın politik platformda temsili amacına yönelik olarak öteden beri sürdürdüğümüz çalışmalar da artık sonuç aşamasına gelmiş bulunuyor. 1985 Eylülünden bu yana gelinen bu aşama büyük bir başarının göstergesi olarak karşımıza duruyor. Bu başarı, benimle birlikte omuz omuza yürüyen tüm dostlarıma aittir. Dostlarımla ve davamla gurur duyuyorum.

Gelecek sayıda yeniden buluşmak umuduyla hepimize, iyiden, güzelden ve doğrudan yana olan herkese yürekten MERRAEE!..

**Pêro brayê pêyê,
alevî u sunnîyan;
wa bîcewiyo
piyabestina
Zazayan!**

Turkiya çarnayox:

Soşen BIRA

Hesen'o Müretip

Mi destra gweto
Fekê mî, zonê mî
nişkûn qesey bukerî, vêson

mî arîê ho vitê ro
purezîna ho fiştara dare
Mêrdene persena, cîka ke, mare ceneta
unca ki vêson
zu derdo bê çever ro gîne ke,
tu bîvinê

çi wastrî nato birayem
bêşîkê mî nuste nosenê, qefelîne
derdê mî verdînêde qasunê qersunu ro

Zu lawûke zon:

"ravêre ra su lazek,
ravêre ra su

mekane tu beno mîrd
welatê tu, hardê tu uza ro."

Ah daye daye

Hay hay ke hay hay!

Müretip Hesen'i vaze ra mevêre

ez fêndunê mordemi tim zon

jê hesavê puntî

jê hesavê kafratî.

* * *

Çi Fayde

Tu yê mîna
cigeram, hakerboxêm
gulera gîra
nişkûn tora vaji

vilikunê suru
pore torakerî
ho rasane reyê na heta!
reyê do heta!

Yox ro ke
serbştiye kepiskerda,
eve ho ver estene nixmeleşina,
zovi zu sevdawa

Têbra,
asınra ke ravêrê,
Bonê Hemiş ke lone kerê,
çı fayde!

* * *

Roza diari

Ewru zumuni veneme
Dost, wa u buray tê lawede
têle ve têlera
pêskure rasane, dest rasane
me ve xêr!
kaşka zerê hepışmanide destur bivo
qesê ke tu sero qeseybenê
dine ra murê nêbon.
düye cixarx mi lete cereno
meso, daymıs nêbon.

Şafaq

Hasan HÜSEYİN

Destkêdo Şerayexa:
ASTARE

Ma Tukki kerdbi ra
xo vir
Honîa zobina zon nêmusiaymê
Zu germ bi galê beşkunê ma,
zu germ, zu pîleşik
Roştê şafaq biçnê ra hira
hên qelebiaymê con-gonura
Marê qe nêasenê ma çı qesey kardenê

Hindistan, Espania u Hemalka
hande desti hewro, zu lope hardo

Weşîc, burayene u wayxerera,
haskerdanera zobina çak bo,

Bayxaxa merdena duriayic
ma ke bawajime gunena ra cêr
Mindustan'de,
Espania'de
Hemalka'de

PIYA'YI

Zazaların bulunduğu her yere,
Zazalarla ilgilenen herkese

ULAŞTIR!

Yükselen Zaza Ulusal Mücadelesini Önlemek Mümkün Değildir!

*Yerevan Üniversitesi Öğretim Üyelerinden
Garnik S. Asatrian'la yapılmış bir röportaj*

Piya: Şimdiye dek Piya'da iki yazınız yayımlandı. Şu anda matbaada olan sayıda da bir yazınız var. Siz okuyucularımızın beğeniyle okuduğu bir yazarınız. Bu nedenle sizi biraz daha yakından tanıyıp okuyucularımıza tanıtmak istiyoruz. Kendinizden biraz sözeder misiniz?

Garnik S. Asatrian: 7 Mart 1953'te Tblu'n'da doğmuşum. 1967'de ailemle birlikte Ermenistan'a göçettim. 1971'de Yerevan Üniversitesi İnanistik Bölümüne girdim. 1976'da üniversiteyi bitirip Leningrad Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü'nde doktora tezimi hazırlamaya başladım. Beş yıl süren bu çalışmanın sonunda, 1981'de Yerevan'a dönerek Yerevan Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya başladım. Zaza sorununa ilgi duymaya başlamam da o yıllara rastlar. 1980'den itibaren de Zazaca'yı ciddi bir çalışma alanı olarak ele aldım ve bu konuda birçok makale kaleme aldım.

Piya: Siz genel olarak doğu bilimleri konusunda uzman bir bilimadamısınız. Ama özel olarak da Zazaca'yla ilgilenebilirsiniz...

Garnik S. Asatrian: Yalnız Zazaca'yla değil, aynı zamanda Zaza halkının problemleriyle...

Piya: Ve tabii bu çalışmalarınız üni-

versite çerçevesi içinde sürüyor. Peki üniversite dışında ne gibi dil ve kültür çalışmalarınız var.

Garnik S. Asatrian: Üniversitedeki faaliyetlerimin yanı sıra, gerek üniversite içinde, gerekse Bilimler Akademisi çerçevesinde bilimsel çalışmalar yapıyorum. Kendi alanımda makaleler yazıyorum, kitaplar yayınlıyorum. Bu çalışmalarımın yanı sıra son dönemde *Pizak* adında Ermenice bir gazete yayınlıyorum. Ayrıca Yerevan'da Zaza halkına ilişkin bilimsel çalışmaların yapılabilceği bir *Zaza Kültür Merkezi* adında bir bilimsel kurum oluşturma çabaları içindeyim. Bunun yanı sıra *Davran* adlı bir dergi çıkarma yolundaki çalışmalarım tamamlanmış durumda. Zaza halkının tüm sorunlarına konu edinen Farsça bir kitap yazmış bulunuyorum. Bu günlerde Tblu'n'da basıma hazırlanan bu kitabın daha genişletilmiş bir nüshasını da Ermenice olarak hazırlamaktayım. Bu da yakın bir zamanda Ermenistan'da basılacak.

Piya: Buradan daha genel bir konuya gelelim... Ermenistan'da Ermenilerin dışında daha başka halklar da var. Aslında aşağı yukarı bildiğimiz bir konu, ama yine de sormadan edemiyoruz... Bu halkların ulusal nitelikli sorunlarına nasıl çözümlüyorsunuz? Örneğin eğitim dili,

haberleşme, iletişim dili olarak bu halkların sorunları nasıl çözümleniyor. Daha aşkığı Ermenistan'da Ermenilerin dışındaki halkların kültürel sorunlarına nasıl bakılıyor?

Garnik S. Asatrian: Ermenistan'da Ermenilerden başka Ruslar, Yazıdiler, Kürtler ve Asurlar vardır. Ama bu halklar Ermenilere göre Ermenistan'da azınlık durumunda olan halklardır. Bu halkların kendi dilleriyle eğitim görülmeli

işin tüm olanaklar mevcuttur. Keşinin kendi dilleriyle öğretim yapan kendilerine ait okulları vardır. Bu halkların kendi kültürlerini geliştirmeleri için önlerinde hiçbir engel yoktur.

Piya: Bizde bir söylenti var; derler ki, 1915 Ermeni katliamında, Ermenilerin bir kısmı Ermenistan'a göçettiklerinde bit takım Zazalar da bunlarla beraber Ermenistan'a gitti. Bu söylenti acaba doğru mu? Eğer doğruysa, bu durumda şu anda Ermenistan'da Zazaların da bulunması gerekmiyor mu? Bu konuda bir bilginiz var mı? Ama şunu hemen söyleyeyim, ki bu sorum sadece bir söylentiye dayanıyor.

Garnik S. Asatrian: Maalesef, sözünü ettiğiniz söylenti doğru değildir. Eğer böyle bir söylenti doğru olsaydı biz Ermeni halkı bundan memnunk duyacak-tık. Yerevan ve çevresinde Zazalar bulunsaydı, bu durum herkesten önce beni mutlu edecekti. Ama ne yazık ki yok. Bu

Foto: Piya

vesileyle şunu tekrarlamakta fayda buluyorum. Ben şahsen Zaza halkını Ermeni halkına en yakın bir halk olarak görmekteyim.

Piya: Biz de sizinde aynı duyguları paylaşıyoruz. Şu anda bölgemizde Ermeniler yok denecek kadar azdır. Ama buna rağmen bir Ermenileri kendimize en yakın gördüğümüz halklardan biri olarak görüyoruz... Şimdi buradan biraz da Zaza ve Zazaistan sorununa geleyim. Bir öncelikle Zazaların dili, kültürü ve tarihi üzerinde çalışmaktayız. Ama bizim bir de politik bir yönümüz var. Yani biz bu dil ve kültür çalışmamızı sürdürürken bir de Zazaistan'ın politik geleceği konusunda kendi aramızda görüş alışverişinde bulunuyor, tartışıyoruz. Sizinde bu röportajı yapma olanağına elde etmişken sizin de bu konudaki görüşünüzü almak istiyorum.

Garnik S. Asatrian: Ben şu kanaat-

teyim ki, Zaza halkı önümüzdeki 10-15 yıl içinde Uratadoğu'nun önemli siyasal faktörlerinden biri durumuna gelecektir. Fakat bu gelişmenin olması için çok çablamak gerekiyor. Zaza ulusal mücadelesinin yükselmesi için herkes elinden gelen çalmaya yapmak zorundadır... İlgili bulunduğum bazı Kürt arkadaşlar Kürt ulusal hareketini parçalamak için Zaza davasını desteklemekte olduğumu söylemektedirler. Şu anda o arkadaşlar burada yok, ama bu vesileyle o arkadaşlara şunu söylemek istiyorum: Ben Zaza halkının politik mücadelesine kesinlikle katılmıyorum. Benim çabamam tamamen bilimsel bir çerçeveye ile sınırlıdır. Ama Zaza halkının kendi içinde kendi aydınları vardır, ve bu aydın insanlar Zaza halkının politik mücadelesini omuzlayacak ve başarıya götüreceklere. Bundan eminim. Kürt arkadaşların şunu çok iyi bildiklerini isterdim: Yükselen Zaza ulusal mücadelesini bir takım karşı propaganda- larla ya da ön tedbirlerle önlemek mümkün değildir. Çünkü bu bir tarihi gelişimdir. Bu tarihsel gelişmeyi durdurmak mümkün değildir. Öte yandan, ben şahsen Zaza halkına karşı saygı ve sevgi duyuyorum. Kendi bilimsel çalışmalarımı bu halkın sorunlarına yönelik olarak geliştirmek beni mutlu ediyor. Bu halkın sorunlarının çözümü için elimden gelen her şeyi yapma konusunda kararlıyım, bundan kimse beni alıkoymaz. Bunun sebebi de şudur: Ben şundan eminim ki, Zaza halkı, birçok yönden Ermeni halkına en çok yakın olan bir halktır. Zaza halkına kesinlikle Ermeni halkından ayrı düşünemiyorum. Fakat bu, Kürtlere karşı ilgisiz olduğum anlamına da gelmiyor. Kürtlere karşı da sevgi ve saygım sonuzdur. Zaten bu nedenle dir ki, 10 yıldan beridir Kürdolog olarak çalışmaktayım... Ümit ediyorum ki, eski Ermeni tarihçilerinin bize bildirdikleri Dahmiklerin devamı olan bugünkü Zaza halkı kendi bağımsızlığına kavuşacak ve Zazaistan'ı teşkil edecektir. Zazaistan ve Ermenistan

bizim müşterek ana vatanımızdır... Tekrar Kürt arkadaşlara şunu söylemekte fayda görüyorum: Bugün Zazaistan'da üç milyon ervarında bir Zaza nüfus vardır. Bu halk ister kendi ülkesinin bağımsızlığı için mücadele eder, isterse kaderini Kürt halkının kaderiyle bir tutup Kürdistan mücadelesine katılır. Bunda karar sahibi olan Zaza halkıdır. Zazaların kendi ulusal mücadelelerini gündeme getirmelerinin Kürt ulusal mücadelesine zarar verecek herhangi bir yanı yoktur. Kürt halkı zaten kendi ulusal mücadelesini başarıya götürececek bir potansiyele sahiptir.

Piya: Bize bu röportajı yapma olanağı verdiğiniz için size teşekkür ederim. Sen olarak okuyucularımıza neleri söylemek isterdiniz?

Garnik S. Asatrian: Piya'da böyle bir röportaj yayımlanacağı için aslında ben size teşekkür ederim. Benim birçok yerde birçok makalem yayımlandı. Ama bunların içinde kendileriyle en çok şeref duyduğum yazıları Piya'da yayımlananlardır. Tekrar teşekkür ederim.

Bilbilra perskerdo:
"Tu kamiji zonra
zof haskena?"
Bilbil vato:
"En jêde zonê hora,
ura dima Zazaki'ra."

Lac

Pablo NERUDA

Almanak'ia Çarnayox:

ASTARE

Wax, lace'm, tu zanena
tu zanena
tu kotra yena?
Golê sipi u ebe qilacikê
vesonu u qistnexo ra ti yena.

Axwa zimastoniê,
uza ma bimê têde, ae u ez,
loda adiro sw, lewê xu ma
nai zubinra, ke roe xu has
bikermê,
her çi est adir,
weşia xo vêsine.

Ni ara tu ama ra na dina.

Hama ae waşt ke biero hem ma
hem tu bivino,
zu roze dengizi xo ser eştî,
u ez amo ke ae gerdanê barira
bicerine virara xo,
tım dormê hardira, herb u çekde
Kou ser, col u mızde fetelio.

Nia ra tu ama ra dina.

Tu na hande cawra yena,
axwera, havd u herrera,
adir u vorera, nia hande dūrra
tekta ama ita, reştâ ma dımına
Haskerdena tērsenoke ke
ma plesnai jubinra,
ma waşt ke endi bizanimê,

tu çitoria, tu sevana,
ze ke tu dina ser zaf çi zanena,
çio ke ma dımına da to.

Terê pukeleka hare
dara weşie sanenimê ra,
sanenimê ra hata lerga peyene,
hata domora dıneêne,
uza nika tu vecina çimu ver
u lawike vana, cor gilê darede,
wazenmê ebê tu bureşime sê.

Büyük Zaza Şairi Xasi ve Eserine Yönelik Bir Saygısızlığın Teşhiri

-2-

Filit SIWANI

Eski Yazı Nasıl Okunur?

Mevlidi Nebî'nin Latin harfli çeviri metnini âdeta istilâ eden yazılışlara geçmeden önce, sanıyorum "eski yazı"nın durumu ile ilgili olarak birkaç söz etmek, herhalde yerinde olacaktır.

Latin alfabesinden önce kullandığımız Arap alfabesi ile yazılan yazılara klâsik bir üslâde ile "eski yazı" diyoruz. Eski yazıda bütün harfler, Arapça "hareke" denilen işaretlerin yardımıyla okunuyorlar. Arap kökenli Zaza alfabesinde de bu kural geçerlidir.

Eski yazıda üç tane hareke / işaret vardır. Arapça'da bunlara "fetha", "kevre", "zamma" denilir. Türkçe'de "üstün", "esre", "ötre" diye anılırlar. Zazaca'da ise bu işaretler "zîber", "zêr", "pêş" şeklinde adlandırılırlar.

Şimdi bu işaretlerin "eski yazı"lı Zazaca metinlerde- ne işe yaradıklarına kısaca bakalım.

Zîber, Arap kökenli Zaza alfabesinde, harflerin üst kısmına yazılan hafif eğik bir çizgidir (). Bu işaret, o harfi "e" veya "a" sesi ile okumayı sağlar. ب (B) harfinden örnek verelim: (be)... **Zêr**, Eski Zaza alfabesinde harflerin altına yazılan hafif bir çizgidir (). Bi işaret, harfleri "ı", "i" sesi ile okumayı sağlar. Örneğin, (bı, bî)... **Pêş**, Eski Zaza alfabesinde harflerin üstüne yazılan küçük (W) şeklinde bir isarettir (). Bu işaret de harfleri "u" ve "o" sesi ile okumayı sağlar. Örneğin, (bu, bo).

Bugün bile, Zaza çocuklarına Kur'ân dersi veren Zaza mollaları, kolaylık olması bakımından, evvela bu işaretlerin adlarını da anırlar. Örneğin, ب (b) harfini, işaretli olarak, ب (b), zîber "be"), ب (b), zêr "bî"), ب (b), pêş, "bu") tarzında okuturlar. Öğrenci iyice alıştıktan sonra ise artık zîber, zêr, pêş adlarına anmadan, örneğin, "be", "bî", "bu" şeklinde okuyup geçerler.

"Hareke"li olarak, eski yazı ile yazılan bütün metinler, ancak ve ancak bu kurala göre okunurlar. Bunun dışında hiçbir yol yoktur. "Hareke"siz / işaretsiz olan metinler de elbette vardır. Onlarda da kural budur. Örneğin, ("ber": kapı sözcüğü, harekesiz

olarak **بر** şeklinde yazılır, ama okunurken de yine "ber" olarak okunur. Bunun dışında "bir" ya da "bur" şeklinde okunamaz.

İzki yazının okunmuş biçimini ile ilgili olarak, yukarıda verdiğimiz açıklamaları göçüründe bulundularak Mevlîd'e baktığımızda, "zâr"ın "zâber"e, "zâber"in "zâr"e karıştırılmış olduğu görülür. Öyle ki, bu çeviride, Xasî'nin eseri ve dili anlaşılmaz bir hale sokulmuş, âdetâ "çorba"ya dönüştürülmüştür.

Ker şeyden önce, çeviride bilimsel metodlara riayet edilmemiştir. Bu değerli eserin, aslına uygun bir şekilde, Latin harflerine tam olarak çevrilebilmesi için, mutlaka, "transkripsiyon" alfabesi kullanılmalıydı. Bu yapılmamıştır. Peter Lerch, Albert Von Le Coq, Oskar Mann, Karl Kadank, v.s. gibi araştırmacılar bile halk ağzından derlemeler yaparken, transkripsiyon alfabesini kullanarak, Zazaca bilmedikleri hâlde, Zaza dilindeki her fonemini hakkını vermeye itina göstermişlerdir. Sayın Çevirmen ise, büyük Zaza şairi Xasî'nin basılı, hazır eserini dahi tıpkı özelliğini muhafaza edecek şekilde Latin harflerine lâyıkı ile çevirememiş, dahası "tahrifat" da yapmıştır. Öyle ki, bu yanlış, bozuk ve baştan savma çeviri ile eser, "Xasî'nin eseri" olmaktan çıkmış bir hâl almıştır.

Buna dair eleştirilerimizi de birkaç başlık altında kısaca sunmak istiyoruz.

Mevlid'in Yazılı Tarihi

Sayın Çevirmen, Mevlîd'in "yazılı tarihi" ile ilgili olarak da yine gelişmeler içindedir. Bu konuda da yine iki değişik görüşe sahip. Daha önce adı geçen DDG dergisindeki yazısında (s.14), Mevlîd'in 1900 yılında yazıldığına söylüyor. (Malbuki, Mevlîd'in yazım tarihi 1899'dur. 1899'da basılan bir eser, 1900 yılında nasıl yazılabilir? İsa'dan / milâttan önce yaşamadığımızıza göre!)

Sayın Çevirmen, Hêvî'deki açıklamasında ise (s.76), sözkonusu eserin yazılı tarihini 1898 olarak vermektedir.

Mevlid'in Basım Tarihi

Mevlîd'in, "önsöz" de denilebilecek ilk sayfasındaki "Türkçe" bir açıklamada, basıldığı tarih belirtilmektedir. O dönemde, basılacak olan bütün eserler için -dili ve konusu ne olursa olsun- zamanın "Maarîf Nezareti" (Eğitim Bakanlığı)'ndan izin alınmadıkça, hiçbir eser yayımlanamazdı. Xasî de bu kural gereğince, eserini Maarîf Nezareti'nin onayına sunmuş, Nezaret de "uygun" görüşle yayımına / basımına izin vermişti.

Sayın Çevirmen'in hatalarından birini de burada görüyoruz. Sayın Çevirmen, bu hususla ilgili kısma şu şekilde çeviriyor:

"...mevlîd-i şerîf, Nezaret-i Celîlesi'nin 25 Mart 1315 tarihli tahvîrat-ı alîyesiyile verilen ruhsat üzerine..." (Hêvî, Sayı: 4, s.75).

Aynı kısmın orijinal metni ise şudur:

مَوْلِدِ

شَرِيفِ مَعَارِفِ نَظَارَتِ جَلِيلِهِ سِنِكَ ١٥٠٠ مَارِسَةِ

تَارِيخِي تَحْرِيرَاتِ عَلَيْهِ سَيْلُهُ وَوَيْلَانِ رَحْمَتِ اَوْزُونِ

Bu orijinal metin dikkatlice incelendiğinde, görülecektir ki, Sayın Çevirmen'in çevirisinde hem eksiklik, hem de yanlışlık vardır. Eksikliğe örnek, orijinal metindeki "Ma'arif" ve "sene" sözcükleridir. Bu sözcükler çeviride yer almıyor. Yanlışlığa örnek ise, Sayın Çevirmen'in kullandığı "Mart" sözcüğüdür. Bu sözcük de orijinal metinde yer almıyor. Sözü edilen sözcük, "madde" olacaktır.

(Böylesine ciddi bir konuda, hataya düşmemek için, hiç olmazsa konu ile ilgili benzer örneklerle müracaat edilebilirdi. Meselâ, daha önce sözünü ettiğimiz "Kürtçe Mevlid" in girişindeki "Türkçe" açıklamanın son kısmı, bu konuda Sayın Çevirmen'e bir fikir verebilirdi. Burada aynı şekilde deniliyor: "Ma'arif Nezareti ecilesinin ruhsatıyla tab' olunmuştur. Numara 15, tarih 1313").

Yukarıda verilen Kasi'ye ait orijinal metnin doğru transkripsiyonu şöyle olacaktır: "... mevlid-i şerif, Ma'arif Nezareti ecilesinin 25. madde, sene 315 tarihli tahviri-ı 'alifiyesiyle verilen ruhsat üzerine..." (Metinde geçen "315" tarihi, aslında "1315" in kısaltılmış şeklidir. Örneğin, 1990'ın bazen 990 şeklinde söylenişi veya yazılışı gibi.) "1315" tarihi, İnci / Arabî değil, Rumî takvime göredir. Bu da miladî tarihte çevrildiğinde, 1899 olur.

Öte yandan Sayın Çevirmen, Mevlid çevirisinin yer aldığı Nêvî'nin 4. sayısından önce, yine 1985'te, bu kez aynı derginin 3. sayısındaki "Bibliyografya Dımalı / Zaza" yazısında, Mevlid'in basım tarihini "1990" olarak vermektedir.

Anlaşılan elms ile armutlar hep birbirlerine karıştırılıyor.

Mevlid ve Kürt Alfabesi

Günümüzde, Kürt çevrelerince kullanılan Latin harfli Kürtçe alfabede 31 harfin mevcut bulunduğu bilinmektedir. Sayın Çevirmen de, Kasi'nin eserini bu alfabaya uydurarak Latin harflerine çevirmiştir. Oysa Kasi'nin kullandığı Arap kökenli Zaza alfabesinde, daha başka harfler de vardır. Örneğin, ص (kalın s), ض (kalın d), ط (kalın t), ظ (kalın z) gibi. Bunlar s, ş, t, z, şeklinde yazılarak, ince sesli diğer benzer harflerden [س (s), د (d), ت (t), ز (z)] ayrıt edilebilirdi.

h { ض } ve k { ط } fonemleri: Çeviride, ض ve ط gibi, birbirlerinden tamamen farklı ses özelliklerine sahip bulunan harfler de sadece bir tek harf ile (h) temsil edilmişlerdir. Asıl gelişki temelden başlıyor. Çeviride **Kürt alfabesi** temel alın-

diğından, hatalar da doğal olarak kendini bu yönde gösteriyor. Oysa bu harflerin transkripsiyonu h (ϣ) ve ħ (Ϥ) şeklinde ayrı ayrı verilebilirdi. Kasi'nin eserinden 42 yıl önce, 1857'de basılan Peter Lerch'in kitabındaki Zazaca metinlerde bile bu iki fonemin ayrı ayrı ifade edildiğini görmekteyiz. Peter Lerch, bu fonemleri (h) ve (ħ) şeklinde yazmıştır. Diğer taraftan başka araştırmacılar da aynı geleneği sürdürmüşlerdir. Örneğin, Albert Von Le Coq, Oskar Mann ve başkaları da bunları (h) ve (ħ) biçiminde ifade etmişlerdir. Ama Kürtçe alfabede böyle bir ayırım sözkonusu olmadığından, Sayın Çevirmen de her halde gönüllüleriyle ters düşmemek için, akıl yolunu değil, bilerek ve isteyerek yanlış yolu tercih etmiş, böylece Kasi'ye de, eserine de, Zaza diline ve alfabeğine de saygısızca bir tutum sergilemiştir.

Saygısızlık yalnızca Kasi'ye ve Zazaca'ya mıdır? Hayır. Sayın Çevirmen Arapça'yı da aynı kefiye koymuştur. Metin içindeki Arapça mısralarda ve Mevlid'in sonundaki Arapça bölümlerde geçen ve Arap alfabesinin de birer harfleri olan ϣ ve Ϥ harfleri için (her ikisi için), çeviride karşılık olarak sadece (h) harfi kullanılarak, Arapça'nın da içine edilmıştır.

x (ϣ) ve ħ (Ϥ) fonemleri: Kürtçe alfabede, x (veya ħ) harfine de yer verilmediği bilinmektedir. Sayın Çevirmen, bu konuda da akıl yolunu denemekten kaçınmaz ve orijinal metinde kullanılan ϣ ve Ϥ harflerini, çeviride sadece (x) ile temsil etmiştir. Oysa Zaza fonetiğinde, x'in yeri ayrı, x (veya ħ)'nin yeri de ayrıdır. Bunlar ayrı ayrı ses özelliklerine sahiptirler. Zaza fonetiğinin bilincinde olan Kasi de eserinde doğal olarak bu fonemleri ayrı ayrı ifade etme gereğini duymuştur. Mevlid'de, ħ (x veya ħ) harfi -Zazaca bölümlerde-, 33 yerde kullanılmıştır. Sayın Çevirmen ise, 33'ünü de (x) harfi ile yazma hatasına düşmüştür.

Kasi'den önce de bu fonemler (x ve ħ), araştırmacılarca terk edilerek tespit edilmiş ve ayrı ayrı yazılmışlardır. Örneğin, Peter Lerch'in Zazaca metinlerinde bu iki fonem, x ve ϣ şeklinde temsil edilmişlerdir. Albert Von Le Coq'un derlediği Zazaca metinlerde de, bu fonemler için aynı ayırım yapıldığını görmekteyiz. Übu'r yandan, Oskar Mann da aynı görüştedir. Oskar Mann'ın Zazaca metinlerinde x (ϣ) fonemi için (ħ); ħ (Ϥ) fonemi için de (ğħ) harfleri kullanılmıştır.

Biz de dilimizin (Zazaca'nın) fonetiğini yeterince tanıdığımızı söyleyebiliriz. Örneğin, x ile ħ (veya ħ) fonemleri arasındaki farkı, herkesin rahatlıkla ayırt edebileceği kuşkusudur. Her iki fonem arasındaki farkı daha rahat görebilmek için iki örnek veriyoruz:

x	ħ
xela (hediye, armağan)	ħela / ħela (kıtık)
xeyr (1. hayır, iyilik; 2. hayır, yok.)	ħeyr / ħeyr (gayr, başka)

Burada farklı iki fonemle karşı karşıyayız. Bize göre, ħ (veya ħ) fonemi gözardı edilerek, x fonemi ile aynı paralele ele alınıp her ikisini de tek bir harfle (x) ifade etmek yanlıştır. (Bu noktada, PİYA redaksiyonunun da görüşlerine katılmadığımızı belirtmek zorundayız. Nedense, PİYA'da da aynı hata sürdürülmektedir. PİYA'da (Sayı:8), arka kapığın iç yüzündeki "Alfabe"de "x"den ayrı olarak bir "ħ" harfine de yer verilmiş ise

de, diğer sayılarda ne yazık ki, bunu göremiyoruz. Temennimiz, bu \ddot{u}/\ddot{g} harfinin Zazaca'daki fonem özelliğinin iyi değerlendirilip "Zaza Alfabe"nde temsil edilmesidir.)

Sayın Çevirmen, Zazaca'yı bir "Kürt lehçesi" olarak gördüğü için, haliyle, Zaza diline özgü fonemleri de gözardı ederek, bunları Kürt fonetiğine göre bir ayarlamaya tâbi tutmuştur. Fakat iş bununla da kalmaması, orijinal metindeki Arapça kelime ve terkiplerde geçen ve Arapça'ya özgü olan \ddot{E} (\ddot{u}/\ddot{g}) fonemi de, "Kürtçe Alfabe"ye göre yazılarak, Kürt fonetiğine uyarlanmıştır. Gerek Mevlid'in orijinal metninde yer alan bazı Arapça mısralarda, ve gerekse Mevlid'in sonundaki 5'er beyitlik iki ayrı Arapça bölümde, \ddot{E} (\ddot{u}/\ddot{g}) harfi, 6 yerde kullanılmıştır. Ki, \ddot{E} (\ddot{u}/\ddot{g}) fonemi Arapça'ya özgü, Arap fonetiğinin önemli bir ögesi olarak, yüzyıllardan beri, Arapça Alfabe'de de temsil edilip kullanıla gelmektedir. Sayın Çevirmen'in parlak zekâsına bakınız ki, bu harf (\ddot{E}) bir çarpıda, şip-sak hemen \ddot{E} (χ)'ye dönüştürülebiliyor(!). Anladık, Sayın Çevirmen ve Paris Kürt Enstitüsü, Zazaca'yı bir "Kürt lehçesi" olarak görüyorlar. Beki, ya Arapça'ya ne demeli? Arapça da mı bir "Kürt lehçesi"?

Mevlid ve Kürt Grameri

Mevlidî Nebî, daha önce de belirttiğimiz gibi, Diyarbekir (Mani, Lice yöresi) ve Bingöl Zazacasının hususiyetlerini taşımaktadır. Sayın Çevirmen de DDG'deki yazısında, Mevlid'in "güzel bir Bingöl Zaza şivesi ile yazılmış olduğuna" açık bir ifade ile dile getirmektedir. Ancak, hemen belirtmeliyiz ki, Sayın Çevirmen'in "çevirisi" hiç de öyle değildir. Üzerinde "tahrifat" da yapılarak, Kürt gramericinin özellikleri yazılmak istenmiştir. Örnekler:

Mensubiyet Eki: Mevlid'de kullanılan Zazaca'da, mensubiyet (bağlılık) eki "-ac" dır. (Diğer bazı yörelerde konuşulan Zaza ağzlarında bu ek "-aj" ve "-az" şeklinde kullanılır.) Kürtçe'de ise bu ek "-î"dir... Xasi, Mevlid'in sonundaki Zazaca açıklamasında, kendi adını, "Ehmedî Xasi Kezanac" şeklinde yazmaktadır ki, kullandığı bağlılık eki "-ac" dır. Gün gibi açık olan bu "Kezanac" ifadesini, Sayın Çevirmen, ne lazındır ki, "Kezanî" biçimine sokmuştur. Orijinalindeki Zazaca "-ac" eki kalkmış, yerine Kürtçe "-î" eki takılmıştır.

Cinsiyet Eki: Gerek Mevlid Zazacasında (Diyarbekir, Bingöl) ve gerekse Zazaca'nın çoğu ağzlarında, eril olan isimlerin sonuna (-î), dişil olan isimlerin sonuna da (-ê) eki bulunmaktadır. Xasi'nin eserinde buna dair pek çok örnekle karşılaşıyoruz. Kürtçe'de ise durum farklıdır. Kürtçe'de eril olan isimler (-ê), dişil olanlar da (-a) ekini alırlar... Gelelim Mevlid'e... Sayın Çevirmen, "tahrifat"larına bir yenisini daha ilâve ederek, orijinal metindeki Zazaca cinsiyet ekleri yerine, Kürtçe ekleri oturtmuştur. Xasi'nin kullandığı ne kadar (-î) varsa, tamamına yakınına (-ê)'ye çevirmiştir. Örneğin, Xasi'nin adını bile "Ehmedê Xasi" şeklinde yazmıştır. Oysa Xasi, Mevlid'de (s.28) kendi adını "Ehmedî Xasi" olarak yazıyor. Çeviriden diğer birkaç "yanlış" örnek:

Yanlış:

Kellaqê ma
surî Kellaqê cihan
Kerretê 'Usman

Doğru:

Kellaqî ma
surî Kellaqî cihan
Kerretî 'Usman

Şeyxê Bezri
Celaluddînê ma
hukmê şahê Ekberi

Şeyxi Fedri
Celaleddîni ma
hukmi şahî Ekberi

Sayın çevirmen'in "zâr" ve "zîber"leri birbirlerine karıştırdığını, şu örnek de teyit etmektedir: Xalıqî va (s.82, 84), Xalıqê ma (s.77). Oysa doğrusu, sonu (-î) ile bitenidir.

İlginc bir durum daha vardır. Sayın Çevirmen, hem eril isimlerin, hem de dişil isimlerin sonuna {-ê} ekini getirmiştir ki, genelde çelişkiler içine düşmektedir. Örnekler:

eril:

Kezretê Sıddîq (s.78)
Şahê cîna û îns (s.84)
(Hz. Muhammed için)

dişil:

Kezretê Hawwa (s.85)
Şahê cînan (s.87)
(Amine için)

Burada dişil olanların {-ê} ekini alması doğru, ama eril olanların da {-ê} ekini alması yanlış. Eriller, {-î} ekini alırlar. Kasi de böyle yazıyor...

"ê" ve "î" fonemleri: Zaza fonetiğinde {e} ile {i} arası bir ses veren "ê" fonemi mevcuttur. Ancak Kasi, Arap kökenli Zaza alfabesi ile kaleme aldığı eserinde, "ê" fonemi için ayrı bir harf veya işaret göstermemiş, bunları da "î" harfi ile ifade etmiştir. Burada hâmen şu hususa dikkat çekmeliyiz ki, orijinal metindeki "zâr" {i}'lerin, hangisinin gerçek "î", hangisinin {e} ile {i} arası ses veren "ê" olduğunu doğru olarak tespit edebilmek için, her şeyden evvel, sözkonusu yörede konuşulan Zazaca'nın çok iyi bilinmesi gerekiyor... Acaba, Sayın Çevirmen, Kasi'nin ve yöresinin Zazacasına ve özelliklerini ne derece biliyor?

Sayın Çevirmen, çevirisinde 880 kadar "ê" harfine yer vermiştir. Ancak, bunların içerisinde, gerçek "ê" olanların sayısı, sadece 140 kadardır. Geriye kalanları (740) ise {i} ve {î} sesi verme özelliğine sahiptirler. Zaten Kasi de bunları "zâr" {i}'li gösteriyor. Fakat nedense Sayın Çevirmen, bunların hepsini {-ê}'ye çevirmiştir. Belki de bu yolu seçmesinin sebebi, Zaza fonetiğine Kürt fonetiğine yakınlıktır, diğer bir deyişle "Kürtçeleştirme"(!) içindir. Kim bilir?

"o" ve "u" fonemleri: Mevliâ'de kullanılan alfabede, {o} ve {u} fonemleri için ayrı harfler gösterilmemiştir. Ancak, harflerin üzerine konan "pêş" () işareti ile harfler, {o} veya {u} sesini verecek duruma gelirler. Bu noktada, Mevliâ'de kullanılan "pêş"lerden hangisinin "o", hangisinin "u" özelliğine sahip fonem olduğunu sayılabilmek için, Kasi'nin Zazacasını tanımak gerekiyor. Hemen ilave etmeliyiz ki, bu yörelerde (Lice - Hani - Bingöl) konuşulan Zazaca'da daha çok "u" fonemi yaygındır. Kasi de bu özelliği eserine yansıtmıştır. Fakat Mevliâ'deki "u" fonemlerinin çoğunun, Sayın Çevirmen tarafından hatalı olarak "o"ya dönüştürüldüklerini görüyoruz...

Yanlış Okunan Sözcükler

Sonuç olarak, orijinal metin ile Latin harfli çeviri metninin basit bir mukayesesi ile ortaya çıkan durumu da okuyucunun bilgisine sunma gereğini duyuyoruz. Burada sadece yanlış okunan sözcüklere yer verilmiştir. Yoksa, h - R, x - Z/S, ê - î, o - u fonemleri-

nin yanlış kullanımından kaynaklanan hatalı sözcüklere de yer verilmiş olsa, herhalde ki öyledir- çok uzun bir liste olacağı ki, buna derginin sayfaları da müsait değildir sanıyorum. Bu bakımdan yalnızca hatalı okuma sonucu, sözcüklerin anlam değişikliği- ne ya da anlamsız hale gelmesine yol açacak olan kelimeleri vermeyi daha uygun bulduk. (Çeviri metninden aldığımız hatalı sözcükleri "yanlış" başlığı altında, orijinal metindeki karşılıklarının transkripsiyonunu da "doğru" başlığı altında veriyoruz.)

<u>Yanlış:</u>	<u>Doğru:</u>		
Nezarat-i Celi- lesi	Mis'rif Nezarati celilesi	rey de hama mekhubê	zide Huma mekhubi
25 Mart 1315	25. madde, sene 315 (1315)	şiqqî il yewmî'l-qi- yam	şeqqi ila yewmîl-qi- yam
Mewlîdî Nebîy- yîl	Mewlîdî'n-Nebî'l	pero be'dî va	parv be'dî cu va
rey	ray	halîs	celîs
ma sewabê	masiwa bi	yew	we'w
pa	piya	ma bid'	ma selam bid'
e'zayê	e'zai	'z di	'zi
nêben	ni bin	şîsî	şîs'i
inê	ibni	amey	amew
dilîlê	delili	nêfeyvenê	nigeyveni
yût	put	ama	ame
bîynê	bibi	qewl	qul
nînê	nêni	di	de
bido (iki yer- de)	bibu	mardumêko	mardumêkew
melîd	mewlud	întiqalê peyxem- berî	întiqali nuri peyxemberi
her	hem	man (iki yerde)	men
de	ma	bîbê	biyi
her dînan	hordînan	gû	şî
gû di	guda	nîmey	nîmi
belê	beyn	û ruştî	wuruştî
edeb	ebed	'aliyan	'aliyan
menîyîrê	me'anayîri	xîdmetê man	xîzmeti man
cihatî yê	cihata yî	ay yew	ay zi yew
me'na	me'ney	eşya	eşya
gîrret	gîrret		
dawe	dawe		
tebr	teber		

varst	vasta
ver (iki yerde)	fer
kerd (birkaç yer- de)	kerdi
hey	ey
xeslêke'w	ixuslikaw
berd şî	berde şî
buraw	burawu
wedartu	wedartu
a maram	amê ram
teweddi'lûm	tuweddi'hum
fî'l-Sivati	fî'ş-Şiroşî'l-
herne'l-	husne'l-
Kurdî	kerdi
Herzanî (Herzan- cî)	Herzanî
û (birçok yer- de)	wu
ustazî'l-âlî	ustadîhî'l-âli
kullû şehîdey- nî	kullu emrin şehîdeynî
Resûla's-Seqe- leynî	Resulî's-Seqe- leynî
ke durî	ka'd-durî
yûra te'lîfû	yura't-te'lîfû
33	53

S O N

Düzeltilme:

Yazının geçen sayıda yayımlanan birinci bölümünde, 9. sayfanın ilk satırı üzer işlemleri esasında düşmüştür. Sözkonusu satır şöyledir: "Kemen belistelim ki, Sayın Çevirmen'in iddiaları tümüyle iftiradır, yalandır,". Bundan ayrı olarak aşağıdaki yanlışlıkları da, okuyucularımızdan özür dileyerek düzeltiriz:

Sayfa-Satır Yanlış: Doğru:

8	son satır	176	76
9	9	idam olmuştur / idam olunur	

Bawa Zeynel

XAL

- Ma be Xêr bawa.
- Xêrbe silamet.
- Sena, kêf hal çituro?
- Weşia to, Heq raziwo. Tî sena?
- Roc be roc derbazkenime. Kamta şona nia?
- Mî va, xorê şori Muş'ra di-hirê bari piyaze biari, büroşi.
- Na bawa ne, piyaze poyîni keyena nia pere kene?
- Ke persmekê, par mî ebe piyazene poyîna tewdire zimastani na ro.
- Tî heq kenê se?
- Par mî barê piyazi Muş'ra ard ke dewede büroşi. Niamey rotene, xele çede mendi. Mî va, endî poyîne. Pêhasiya ke dewede veyve beno. Şia lewe wairê veyvi. Cira va ke, "Destur hûde mî, ez mûmiane to vilakeri." Heq raziwo, juade mî dide nêkerde. Mî piyazi kerdi gale, naybe herera, şia orte dewanaw ebînade hûwinda mûmiade piyazi kerdi vila. Tai-ne melata mî pere day, tsine ardi, ron, sole, şekir, sabun, şî ke pa resna. Mî be a keyde tewdire zimastani na ro. Wîzêri rayna pêhasia ke dewede veyve beno, mî gurete anciya raa Muş'î.
- Hak rast biaro, xatir be to.
- Şo raştiye ser.

Zazayêno

KENDAL

Hadê hadê Zazayêno
 Werzê werzê Zazayêno
 Ezugan'ra heta Semsur
 Welarê xo imarkerê
 Ziwanê xo sazkerê
 Hadê hadê Zazayêno
 Werzê werzê Zazayêno.

Nê deştê, nê koyê mayê
 Nê dewê, nê sukê mayê
 Nê hêgay, nê rezê mayê
 Nê lay, nê royê mayê
 Nê kasê, nê hîrê mayê
 Hadê hadê Zazayêno
 Werzê werzê Zazayêno.

Bê Qereqoçan u Palo'ra
 Çepaxçur u Pêrtég'ra
 Xarpêt, Gêl u Keban'ra
 Bê Çermug'ra, bê Soyreg'ra
 Xozal u Hêni wu Wato'ra
 Hadê hadê Zazayêno
 Werzê werzê Zazayêno.

Kulturê ma ganê mayo
 Ziwanê ma çekê mayo
 No welat welatê mayo
 Wa wortê Dersm'i veng hîdo
 Wa Pirsan'ra bevrin bipero
 Hadê hadê Zazayêno
 Werzê werzê Zazayêno.

Bêrê pê ser dewiz u karker
 Vengê xo herzkerê zanay u roşnêr
 Şuwane wu ardiwan u citêr u asinger
 Mizur'i verra, suka Mazgêrd'ra
 Darahêni, Sankus, Kêsc'ra
 Hadi hadi Zazayêno
 Werzê werzê Zazayêno.

Istor biramê Kangal'ra
 Zax wu Lici wu Mahden'ra
 Arêbyê roy ver Aldus'ra
 Erzeni u Owsax u Axin'ra
 Tirimkan u çirweya
 Hadê hadê Zazayêno
 Werzê werzê Zazayêno.

Waxt

Îvîş LAŞER

Wusor yeno pê hengaj
 Eve gau cûte keme
 Bra, ksrê ma çetino
 Amnun yeno hêsgu çineme
 Vas sîmer keme zere
 Tiderakiya zumustoni vineme
 Eke asma zumustoni ke ame
 Vore vorena dorme ma birnena
 Hîrê çihor asm u tewa nivineme
 Heniyê dewe duriyo
 Mara kes heni nêsono
 Vore keme top keme tencukru
 Lozinede adir keme we
 Vore vilesneme keme xue sîmeme
 Bra halê ma niao.

1986 yazında Almanya'ya gidişimde genç ozanımızı evinde ziyaret etmiştim. Küçük odasında karşı karşıya oturduğum uzda gözleri ıslık ıslık. "Biliyor musun, bugün çok, çok mutluyum." dedi. "Mutluluğumun iki nedeni var: Birincisi, şu anda çok sevdiğim, değer verdiğim bir dostumla karşı karşıyayım. Almanya'ya gelir gelmez beni arayıp yanına gelmen beni çok mutlu etti... Sevincimin diğer bir nedeni de..." Masanın üzerindeki Almanca gazeteyi açıp bir yazı gösterdi. "En büyük Alman gazetelerinin birinin bugünkü sayısında benimle ilgili çok olumlu, güzel bir yazı yayımlanmış." Yazıya baktım, Almanca bilmiyordum ama çok duygulandım ve dostumu şiirdeki başarısı için tebrik ettim...

Aradan zaman geçti. Hasan durmadı olduğu yerde. Yorulmak bilmez bir şiir ustası olarak tezgahında Zazaca ve Almanca şiirlerini dokudu. Ve bugün, onun, Almanya'da kendisinden en çok söz ettiren ozanlardan biri olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Hemen hemen her hafta değişik kentlerde adına düzenlenen şiir gecelerinde okuduğu Zazaca - Almanca şiirleriyle şiirseverlerin gönlünü fetheden ozanımızı yürekten kutluyor, çalışmalarında başarılar diliyoruz.
E.P.

Trübes

Der kurdisch-türkische

Im Programm der Vierbeimer Kultur ... drei Dichterlesungen literarürlich

Kampf für die Heimat, Sprache und Kultur

Solidaritätsveranstaltung im Forum der Jugend für die in der Türkei lebenden Kurden

Ein Turke liest vor der Hildesheimer Dichtergesellschaft: Der Westtürke liest die Eigenen Döwra oder ober-türkische Gedichte von Şeyh Nizami Gümnaşli. Ich mir ein Song und ein Gedicht von Şeyh Nizami Gümnaşli. Ein Turke liest vor der Hildesheimer Dichtergesellschaft: Der Westtürke liest die Eigenen Döwra oder ober-türkische Gedichte von Şeyh Nizami Gümnaşli. Ich mir ein Song und ein Gedicht von Şeyh Nizami Gümnaşli.

Neckar

Boyle bir başlıkla anlatıyor. remizin en çok okunan gazetesi Mannheimer Morgenblatt. Önce dia foto okumadan önce dia foto görüntüler sergiledi. Genç şair Hasan Dewran Christian Leoz düzenledi.

Seel

Der Kurde Wer kennt es nicht abelschwingende fen sind nie ver...

Offene Seele

Hasan Dewran las. Wichtiger noch als der Besitz einer Person ist die Sprache. In der Sprache sind die Stimmen der Völker. Sie sind Frauen, Frauen, denken und verstehen so steht er in seinen neuesten Band. Tausend leben in dem. Hasan Dewran leben in dem. Hasan Dewran leben in dem.

Ahmed Arif Anlatıyor

Refik DURBAŞ

Ahmed Arif öteden beri bir Kürt şairi olarak biliniyordu. Bu son yıllarda da Zazalar kendi ulusal kimliklerine, dolayısıyla da kendi ulusal değerlerine sahip çıkmaya başlayınca, Ahmed Arif de sahip çıkması gereken bu ulusal değerler arasında yer almakta gecikmedi. Böylece Ahmed Arif'in Kürtlüğü ve Zazalığı tartışılmaya başlandı... Neyse ki, Refik Durbaş'ın uzun röportaja (Refik Durbaş, Ahmed Arif Anlatıyor -Kalbim Dinamit Kutusu-, İstanbul 1990) yayımlandı da, böylece ünlü oranın ulusal kimliğini kendi ağzından öğrenme fırsatı elde edebildik... Şimdi Ahmed Arif'in kendisinden dinleyelim, bakalım kendisi ne imiş...

PIYA

AHMED ARIF- Benim çocukluğum, yani ilkokul öncesi ve ilkokul dönemi Siverek ve Harran'da geçti. Siverek diyorsam, Karakeçi ve Dağlarbaşı bölgelerinde. Karakeçi ta Viranşehir'e kadar inen yarı yayla, yarı ova bir bölgedir. Dağlarbaşı ise ta Çermik'e kadar Siverek'in kuzeyinden uzanan, gerçekten büyük dağlara, yalnız doruklarına varıştağı bir yer. Karacadağ'ın kuzeyi...

Siverek'te, yani şehir içinde Türkçe'den çok Zazaca konuşulduğu için Zazaca'ya hemen öğrendim. Karakeçi'de çoğunlukla Kürt aşiretleri olduğu için Kürtçe'yi de orada öğrendim. Harran'da ise Arapça konuşuluyordu. Arapça'ya ise Harran'da

öğrendim. Babam Harran'da vekâleten kaymakamlık görevinde bulundu. Siverek'te ise nahiyeye müdürlüğü yaptı.

[REFİK DURBAŞ]- *O günküme ne bir zaza var mı? Neler anlatıyorsunuz o günlerde?*

AHMED ARIF- Çok iyi hatırlıyorum. Biz oyun oynuyoruz, üç tane adam bahse girmişler. Üç adam ama, biri Arap, biri Kürt, biri de Zaza. Biri diyor ki beni göstererek, "Ez pocut Arap." Öteki diyor ki: "Tut yada, Ez pocut Kürt." Üçüncüsü "Ez, ne Arap, ne Kürt. Ez pocut Zaza" diyor. Biz oynuyoruz, onlar konuşmalarımızı dinliyorlar herhalde. Analarında anlaşamayınca bir esnafa soruyorlar, "Ez pocut nedir" diye... Beş lirasına mı ne bahse girmişler. O zaman çok büyük para tabii. Esnaf, "Zazasê de zozalêmar" diyor. "Ez pocut Kürt."

Siverek'te Kanlıkuyu diye bir yer var. Çok eski bir yapı. Büyük kısma yıkılmış ama, bir tarafı sağlam duruyor. Orada bir karakol var. Yanında da bir yazlık. Zaten orada kış ya üç ay sürer, ya dört ay. Çok sert olur ama, fazla sürmez kış. Yazlığın önünde büyük bir dut ağacı var, başı göklere tırmanmış. Çanlar takmışlar dal-

larına. Serçelev dut yemeye geliyor. Oturanların başına pislerler diye arada bir çanı çalarlar, kuşlar da uçar gider. Kalabalık bir kahve, çok büyük, rahatça 500-600 kişi oturabilir öbek öbek. Nargile tokurdatanlar, çay içenler, tavla oynayanlar... Kahveyle karakolun arası 50 metre kadar.

Karakolun önüne bir adamı yatırmışlar. Sakız gibi bembeyaz donu, bir entarisi, gene ipekten bir puşusu ve ağılı var başında. Adam yalınayak. Polisler falakaya yatırmışlar. Tüfeği takmışlar adamın ayağına veriyorlar falakayı. Adam "Ya Muhammed" diyor, başka bir şey demiyor. Adamın Arap olduğunu anladım. Çünkü Kürt olsa başka türlü bağurdu, Zaza olsa başka türlü. Ama adam belli ki Arap. Ya mahkemeye gelmiş ya hükümetle bir işi var. Ya pazara gelmiş, yağ mı, yoğurt mu ne, bir şeyler getirmiş. Ovasını pek bilmiyorum. (.....) (s. 7-8)

Mışone

XAL

Ma çe barkerd şime wawe
Kerge tev dik kerd kozake amka bare
Sodr sekerd çever nêbi ya
Hak anitenerê lazımbı Piya
Ma anıtı, gureti herdi cun
Sera çarna mışone, ebe kemero kon
kerge vazda heto jura
Dika vazda heto jura.

Şine Dewune Zazawuna Feteline

AREYIZ

Şine dewune Zazawune feteline
Milet zu miletu, zonê ho vuruyo
Eke kate şiyu, jede zulum diyo
Çewesawu coru derde hore derma nêdiyo
Peye howt koyude mende, riye mektevi
[nêdiyo]

Na milet eve tariqate Aravu xapıyo

Hay miletu Zaza, zonê sima hiyo nêwes
Zonê sima simara gureto, kerdo qefes
Sima ke qesey hikerê tipa beno wes
Sima tede Zazayê, haqa ho hijerê, meva
[zê pes]

Werte miletu hode sima coru nêbenê
[bêkes]
Roze yena, sima zor cenê nefes

Urze ho ser, key tode hewar
Eke vanê Zazay şime, marê beno qar
Ma tımra da puro par u pêrar
Zumustu vejino, kume usar
Qeseybike zonê ho, hıvino sar
Na qeydu vano, Areyiz beno çinar

Tayine çali çurpi burno rayi fiştera
Taye lewe cenüne hode kewte ra
Tayine çeki gurete kewtê qewra
Taye biyê şefili, taye biyê seyra
Taye kewte ra, raye sonê pêro piya
Taye vanê na Zazayı marê biye qeda.

Xelqê Mî

N. ALANBAY

Xelqê Zazû, xelqê mî
Derd mersaz tû kerd zere mî
Tû timo tim bi boqe şar
Tû şîrêz nêvejê wêhar xû

Ra din ma şû xelqê Dimlu
Mamus şerif kot bin lingu
Kû vor kêrin bêşlu tîfingû
Ma yege xîra tîverik in pîz pîrd mungû

Yegê ma yegaw axpîno
Dûri nu tim tim fîlhuno
Toxum yî kêrzo 21, 25, 36'îd
Haw diyo pê guine şehîduno

Karkerin bar şîrunin
Şîma karker Zazûne
Şîma rumen, şîma şînen, şîma vîrazen
Huncîz qedr qîymet şîma nêzunon

Karkerin tîwer kerdin
Bi keyin, bi wîlat, bi ardîn
Je mîr şîma qêda ke şîrid
Humoz şîma nîbî wêhar yo derzîn

Dowîj, cîtêr bîêrin pi ser
Hunabin hîn bîêrin xû ser
Wîlat kot bin mayel dîşmen
Ho destra vejon sera ser

Alanbay ho vîndan şîma
Qe sîmo kot zalim un şowenîsto duma
Radîn ma şû wîlat xelas bak
Ya ma bîmar yoz ma bîzelîs pora piya.

Koyê Zazaistan'i Berzo

HEYDER

Nero brane juberime
Heqa xû buwajîme
Nu hard hardê mayjo
Dîşmen itara şero

Welstê ma Zazaunu
Jon Turk mara şerawan
Mîna koyutu, nêsono
Roz be roz ma kîseno

Koye Zazaistan'i berzo
Sare xobe hemdano
Kîrabînen nêwazeno
Dosten burayen wazeno

Xelqê Zazau boqomo
Heqa xora nêvereno
Top u tufangura mero
Yê ma kî je sîma cano

Heyd na dotonwa vano
sebeno tani goşukre mano
Lûlîyru ma ser meşarno
Zazau kî qulo insano.

Mamaxatune

Arédyox: H. CANSA

Esor: Kaliké mi (88 seredero)

Chapô: Pôtyz: Tercan / Erzingan

Waxz: 1970

Waxto virende na qezade zu cenike bena. Na cenike hem zof rindeke bena, hem ki dewletiyê bena. Na xatune feqr u fiqarîre zof xêr kena, dest erzenera ci. Cîre mayeni kena. Saro ke u dormedero i ki daêra vanê: "Mamaxatune", yane "maa ma xatune". Rozê dusmas bena, vana "Ez çiyê henani biker ke, nameê mi serê hardide vind mebero. Hata peniye, hata qiyamete bêro vatene. Ez se bikeri ke? Ez se bikeri ke?" Peyniyede qerar dana ci, vana "Zu heykelê xo, zu ki sevatanê sarê biverira serê na gemê Ferat'ra purd vîrastenedi." Na dormura ki Hermenû'ra zu hostao namdar, namdox beno, zera niy hostay ki na xatunere jêde bena. Xatunere ki hostao ke hawlo henan lazîmo. Na xatune ni hostayre weşenena, va, "Bêro, karê mi iyde esto." Nu hosta ki, se ke heşino pê, fişku kuşno xora, eve kefu, eve esq seno, vano, "Xatuna dina, sîma mire weşenaybe, mi ki se ke xeveren gurete, ezu herbi amune." A ki vana, "Xêr ama, şîmanê mi ser ama. Ez gemê Ferat'i serre zu purd dan vîrastene... Zerê na sukede ki zu heykelê dan vîrastene... Çokera mi şîmare xeverê rusnê." Nu ki vano, "Qesê xonde ke wertê di lewanê sîmao tenkekura vejîyo, ura dime, şîmanê mi ser. Hama yê mi ki zu grunskariya mi esta; sîma hetê ke qebul biye, hem ez sa bon, hemî ki karo ke sîma mira va, na vatenera sabiyana xora rew qedenon." A ki vana, "Sîma ki şartunê xo vaze." Nu vano, "Sîma zaf rindekiye. Zera mi hin esta ke, eve qesu nêşkun biari hurend. Hen ke eşqunera sîma, çîtur ke koli şûrde vêseno, ez ki sevatanê sîmara heni vêson. Mi bijere, piya muredê xo reşime, bizewejime. Mi çîtur ke sîma nêşkut, sîma ki heni mi meşkime. Sîma ke ez nêşkitu, meste hacetanê xo anu, kar con de." Na ki vana, "Se beno, sîmara xurt camord beno! Qesê sîmara hiya von." Hosta karê ho ceno de, desanê xo vîrazeno. Hin zerera vîrazeno ke, karê sere, wertê ses asmude xalesneno. Virende heykel qedeneno, wera tipa ki purd qedeneno. Zu xeverdar rusneno, vano, "Xatunera vazê, purd qediya, bêro biveno." Xatune ki çîtur ke xeverê cêna, xo xode vana, "Mi neyra "hiya" va, neka karê xu qedeno, hama zera mi nire çîna. Çi ke ez nêwazon ke, şêri mêrde. Hem ki na hosta sarê mira niyo. Ez se bikeri ke, niy xora buvisni, xora diu fi?" Peynide zu fêndi vîrazena. Fênda xu ki nawa: Vana, "Ferojiyere, cîre werdene pijî, teyî dire beri." Ferojiyede cîre haku pozena. Serê tolanê haku ki boyxax kena. Yine ki tey cêna, sona lewê hostay, vana, "Ma ve xêr di." U ki vano, "Xêr miyandivime." Xoçûke nane ro, werdene ki none ro, hosta pede weno, hem ki qesey keno. Vano, "Xatuni, u ke tu hiya vato zu purd, nêke des purd vaze ki, unciê vîrazon." Xatune ki qese erzena werte, vana, "Hosta, a tasake ka haki teyre, verê şîmadera, vatena sîmara çandi haki teyrê?" U ki vano, "Beka este des haki." Xatune unciê perskena, vana, "Tomê u haku pêrunê juyê, van ki ju niyo?" U ki cêrenora ci, vano, "Tamê pêrunê juyê." Xatune na ra ki, tole ke boyxax

kerde, ine musnenara ci, vana, "Ni gakiye?" U ki vano, "Tolê hakame. Sîma boyax kerde." Xatune perskena, "Rengê na tolê lasku pêro juye?" Hosta ki vano, "Nê! Her rengura ki este." Xatune ki cerenara hostay, vana, "Hosta, cîxa ke rengê ma cênuyi, sîma ma cênuyi ju niya, yi hake ke sîma werdi, tamê xu jubi, tamê ma cênuyi ki hin juyo. Ez rametiye xo serra nêzewejîun. Sîma xore juya bine bivine." Hosta sas beno, best u benzê ho seno, kwinda xode heno huck. Qesê xatune serra çakuço ke lewede, ceno, sarê xode dano pure, xo kiseno.

Zovîna rivayeto binra ki, vane, hona ke xatune nêsama, hosta pird vrazeno, pird ju kemere nêmezet verdano. Eke qesunê xatune heşino pê, vano, "Xatuni, ez son, kemera peyene ki nan pira, yon." Se ke vejîno re lengere pirdi, corde xo erzano çem. Xo erzano çamê Ferat, çamê Erzingan'i.

A rozra na roz na sanik vajîna.

1937 - 38 Dersim Zaza Ayaklanmasının Tarihsel Kökenleri

Düzeltilme:

Geçen sayıda yayımladığımız dizi yazınınördüncü bölümünde, dipnotlarla önemli bir yanlışlık yapılmıştır. 73 nolu dipnot olarak düşülen not aslında 83 nolu dipnota aittir ve zaten 83 nolu dipnota da aynen geçmiştir (bkz. Piya 13, s. 57). Birgi esasında meydana gelen ve kontrolde de görümüzden kaçan bu önemli hatadan ötürü okuyucularımızdan özür dileyerek sözkonusu 73 nolu dipnotu aşağıya alıyoruz.

73) Ankara görüşmelerine katılmakla, sorunun barışçıl yollarla çözümünden yana oldukları açıkça anlaşılınca bu heyet üyelerinin hemen hemen tümü daha sonradan TC'nin kanlı teröründen kurtulamaz, birçok Zaza yurtseverleriyle birlikte şehit olurlar. 22 kişiden oluşan heyette 3 devlet temsilcisi (Diyarbakır valisi, Elazığ valisi ve Malatya vilayeti temsilcisi), geri kalanları ise Dersim aşiretleri temsilcileridir. Bu temsilcilerin daha sonraki akıbetleri ise şöyle olur: 13 tanesi TC askerleri tarafından kurşunlanarak öldürülürler; 3 tanesi çeşitli yerlere sürgüne gönderilirler; 1 tanesi Suriye'ye iltica eder. Geriye kalan 2 kişiden biri 1936'da çığ altında kalarak ölür, diğeri de, hayatına dokunulmaksızın Dersim'de kalmasına müsaade edilen tek temsilci olarak ayaklanma sonrasında da Dersim'de yaşamına sürdürür, ki bu da Şadan (Çaydan) Kürt aşireti reisi Veli Haki Rejîri'dir. (Bkz. Vet. Dr. M. Nuri Dersimi, Hacematim, Stockholm 1966, s. 221)

Qesebendê Areyiz'i

Piya'nın çıkışından beri Zazalar arasında büyük bir sevinç yaşanmaktadır. Diline ve kültürüne olan doğal sevgi ve tutku şimdi de bilinçli olarak geliştirilmektedir. Dilini unutan yeniden öğrenmek, bilen de geliştirmek istiyor. Zaza sanatçılar, ozanlar artık kendi dilinde ürün vermek istiyorlar. Zazaca bilmeyen dost Kürt ve Türk ozanları da Zazaca'yı öğrenerek bu desteği ve dayanışmayı vermektedirler. Avrupa'nın büyük kentinde Zaza kültür geceleri düzenlenmektedir. Diğer kültürel gecelerde de Zazalar artık çekimmeden, işlerindeki ezilmişlik duygusunu atarak, kendi dillerinde türkü isteminde bulunabiliyorlar. Kimileri de bu sevinç dalgasında spontan olarak (kendiliğinden) Zazaca yöresel dergiler çıkarabiliyorlar. Çocuklarına Zazaca öğretme eğilimi hızla gelişmektedir. Kaset, kitap, video filmi, alfabe arayışların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Ama ne yazık ki, bu eserlerin bir kısmı henüz piyasada yok! Böylece Zaza dili ve kültürü ummağın önüne yığılan enkazın, çalı ve çuynın artık dağıldığına söyleyebiliriz. Bu hepimiz için büyük bir sevinçtir.

Zazaca'yı yaşatmanın, geliştirmenin ve halkı arasında yaygınlaştırmanın sadece onu sevmekle gerçekleştiremeyeceğini kavrayan çok sayıda arkadaşlarımız, bu sevinçli ve güzel duyguyu iyi bir enerji ve güç kaynağı olarak pratiğe aktarmaktadırlar. Zengin sözlü edebiyatımızdan masallar, hikayeler, afsaneler, türküler derlemekte, gelenek ve göreneklerinizi araştırıp yazarak unutulmalarına önlemeye çalışmaktadırlar. Bu derlemeler sonucu elimize çok sayıda kültürel makeme ulaşmaktadır.

Areyiz'in Dersim yöresinden yaptığı aşağıdaki sözcük derlemesi bu değerli çalışmalardan sadece biridir. Biz, Areyiz'in bu çalışmasına büyük değer biçiyor, ve fakat kuşkusuz bunu dört başı mamur, kusursuz bir çalışma olarak da değerlendirmiyoruz. Ama her şeye rağmen, Areyiz'in çalışması büyük emeğe mal olmuş güzel bir çalışmadır, kendisini kutlarız... Biz bu çalışmaya aşağıda "Qesebendê Areyiz'i (Areyiz'in sözlüğü) başlığı altında verirken, bu vesileyle, bundan sonra sözcük derleme çalışmalarında bulunmak isteyen arkadaşlarımız için de bazı önerilerde bulunmak istiyoruz. Şöyle ki:

- Günlük yaşamda sık sık kullanılan ve hemen hemen Zazaca'nın tüm ağızlarında aynı varolan, örneğin, nan (ekmek), dest (el) çım (göz), por (saç), gost/gost (et) gibi sözcüklerden çok komşu dillerin etkisiyle bazı ağızlarda kaybolmaya yüz tutmuş sözcükleri derlemeye çalışın. Örneğin, ot, çiçek, ağaç, hayran, hastalık, kuş, gün, ay, mevsim v.s. adları ilk anda akla gelebilecek derleme malzemeleridir.

- Mümkünse derlemelerinizi sınıflandırın.

- Doğruluğundan kuşku duyduğunuz sözcüklerin, çevrenizde Zazaca'yi iyi bilen yaşlılara sorarak, doğru formunu bulmaya çalışın.

- Çok orijinal bir sözcük, deyim ya da atasözüyle karşılaştığınız durumda, sözcüğü makemenin könyesini tutmayı unutmayın. Bu konuda Pertev Naili Boratav'ın Piya 1, sayfa 34-36'da yer alan "Masal Derlemesi" başlıklı yazısından yararlanabilirsiniz.

- Gönderdiğiniz sözcüklerden, diğer ağızlarda bilinmeyeceğini tahmin ettiğiniz sözcükleri ayrıca açıklayarak ve cümle içinde kullanarak yazınız.

PIYA

ardene: getirmek
baba; bava: kimi yerlerde Alevi Zaza-
lar arasında "pir" yerine kullanılır
baqıl: akıllı
baytak: pestil
bezahe: parmak
bena: olur (dişil)
beno: olur (eril)
berdene: götürmek
berveni: ağlamak
bervis: ağlayış
berzin; berjin: başucu
bes: yeter; kafi
Besere: bir kadın adı
berne: boy
biderze: dik (emir)
bin: alt, aşağı
binate: ölmüş hayvan leşi
binâm: alttaki, aşağıdaki
bir: tundalık
birak: testere
birayena: kesim
birayeni: kesmek
bıraç: bakraç
bize: keçi
bızake; bızake: pohaça (küçük yuvar-
lak ekmek)
biya: getir
bizek; bijek: oğlak
bizake; bijeke: dişi oğlak
bici; boji: kol
çei; kef: sevinç
desteni; destene: dikmek
dêke: nina
doseni: sağlamak
fetelaayis: gezmek
fize: osunk (sessiz)
fiseker: osurgan, osuran
fia: köpek yavrusu, küçük köpek
ga: öküz
gaçak: örkenin ucundaki ağaçtan çengel
gavar: küçük su kanalının ana orttan
ayıldığı yer
germ: sısak
germaka: ilica
geves: kötü
gez: 1- bir çeşit bitki; 2- bu bitkinin
ince dallarının kurutularak birbirle-

rine bağlanmasıyla yapılan bir çeşit sü-
pürge
gezük: "gez"ia küçüğü. bkz. ger
gezkerdene: süpürmek
gêr: uyuz hastalığı
gal: dal
galuk: küçük dal
galiye: vücutta kas düğümlemesi
olayında meydana gelen düğüm
garan: ağır
garaneni: 1- ağırbaşlılık, ciddilik; 2-
kendini beğenmişlik
garake: 1- yuvarlak taş; 2- çocukların
oynaması için yapılan yuvarlak
ağaç parçası
garakerdene: yuvarlakmak
garmacek: el değirmeninde üstteki taşı
alttaki taşa tutturun ve dönmesini
sağlayan ağaç parçası
garmake: yumuk
girze: düğüm; bağ
girzekerdene: düğümlemek; bağlamak
gire: 1- düğüm; 2- çözümlü zor sorun
giredane; giredayene: düğümlemek
gireni; girayeni: kaynamak
gome: koyun ve keçilere ait ahır
gone: bir çeşit dikenli ot
goni: kan
gos: kulak
godayeni: dinlemek
goskerdene: ısınmak
gost; gojt: et
gorage: düğme
goze: seviz
gozige; gojige: ayak bilek kemiği-
nin iki yanındaki çıkıntılardan adı
Gujige: Şubat ayı
gule: gül
guluk: püskül
izred: çeyrek
izrevin: kötü
izrak: büyük bakraç; sivil
hardlerz: deprem
lew: değerli, kıymetli
kal: yağlı
kaluk: dede
kama: kim
kemer: taşlık

kemere: taç
kenger: kenger
kerm: bitkilerde oluşan kıvrık
kerzak: kene
kes: kişi
kesake: kaplumbağa
keska: bir çeşit yemek
keskul: tezok
kesker: kirli
kımayeni: karmak; kaşımak
kımayis: kasma; kaşımak
kirez: kireç
kıstayeni: öldürmek
kokim: yaşlı
kutık; kaly; gur: köpek
qanqur: vergi
qefçal: pis; kirli
qefçalıye: pislik, kirliklik
qefçalayeni: yorulmak
qefçalıyis: yorulma
qesa: söylenti, söz, laf, ifade
qese: söz, sözeük, laf
qewa: kahve
qarak: kenenin büyüğü
luzge: ağaç dalı
manga: inek
maleni; malayis: inlemek
marayeni; marayene: dirmek; yağ-
 mak
mareni; marayis: murıldanmak
ostor: erkek at
pi: baba
pire: karın
por: saç
poro gızık: dolaşık saç; kıvrık saç
raçifistene: yakmak
rafistene: sermek
razayeni; razayene: yakmak
royeni: satmak
rotis: satış, satım
rote x: satan
sanake: hikaye, masal
selake: sepet
serd: saç
samorik: sincap
sime: bir çeşit diken
sıncaboyun: iğde ağacı
sınenk: diken, dikenlik

sole: tuz
soran: kireçli
şax: alış
şaxere: alış ağacı
tiz: sesli osuruk
ward: yiyecek
wardene: yemek (ad)
wardis: yemek (eylem)
vêre: mide
vênayeni; vênayene: yakmak
vilenec: sakız
vilike: çiçek
vıyaneni: görmek
zama: damat, enişte
zar: zayıf, yoksul
zarane: keklik
zerdik: sarı, sarımsı şey
zere: 1- iğ; 2- mide
zikayis: büzülme, kısalma
zıqeni: büzülmek; bursamak, kısalmak
zok: çok

Olvoz

İviş LAŞER

Ez hen van ke, tı taê mdeviyê
 Olvozô minô delal
 Zof wad beno zoman nivineme
 Domonena ma amê mî vir
 Ma piya zonê xora kawuki vatenê
 Şere newiyede Qalıq u Fatıke kayferdenê
 Mektevde ma piya wendime
 Zonê xeme misnedane uzade
 Tarixê barbaru famdane eve malumu
 Ma hondike domonvime
 Onca tarixê inira dw mendime
 Ewro hen wazen ke tı leê mdeviyê
 Beno kî zonê mara verdina qeseynekemê
 Thoa naveno thomiya domonen cême...

Heinrich

Heine'ra Kilami

Almankira Çarrazox:

Hasan DEWRAN

Sayıro pil
Heinrich Heine sera 1797
Almanya'de
suka Düsseldorf'de ame di-
na. Ma u piyê
ho Yahidi vi-
yo. Suka
Bonn, Göttin-
gen u Berlin-
de fakulta hu-
kukêde wane-

no, rêverde ki kuno dersunê germanis-
tik. Üniversitêra tîpa suka Hamburg'de
büro dewawekili (advokat) keno ra, dis-
menê ke hedîle ci nêde, barkeno, seno
London. Dîmêra ki seno Münih, seno
Italya. Sera 1831 çê ho vîrnanora Paris.
Paris'de sera 1856 mî-reno.

Kilamê Heinrich Heine, eve roye
semteni, eve sewda zeriya wese, eve u-
silê hunero zelalo pakte, fantaziyo dew-
letide, aymê raştiyede yane ra zon. Amo-
rê kitavê Heinrich Heine xeyle jedere.
Kulturê Almanya u dinare xeyle kilam-
bendi, sanukbendi u lawukbendi caver-
day. Kitavunê eyde hal u derdê hometa
deyi eve zonê yaraziye, eve qeydê politika,
eve cengê aqildariya bêterse yenera
nuste.

Na kilamê qiskekiye ke mî itade Al-
mankira çarnera zonê ma Zazaki, kitavê
"Lyrisches Intermezzo"ra goreti. Mî ke
na kilamî Almanya'de sewa kilamwen-

disê hode eve zonê ma u Almanki wen-
di, hem gosdarê hetê ma, hem ki Alma-
ni zof benê sa. Na kilamî va îsta sima
ki tene rakerê.

Asma gulana rindekede
Pêro koçeni vilik danê
Zerê zera mîna belede
Sewda wese têserdana.

Asma gulana rindekede
Pêro mîrçaki veng dane
Wertê mîmo Royalede
Her çî biyo ayan-beyan.

* * *

Cor berz zimede pulo rutra
Zu vîleşgere teyna menda
Binê leşega serd u pûkde
Xori xori şîya hewnra.

Dot dîri hardo Oriyentde
U hewnê ju palmiye vineno
Cor qêla vêsayîyera ronîştaw
Bêvengo, teynaro, şîa giredo.

* * *

Zu lazek aşqê zu çeneke biyo
A ki seveta juyê bin vêsena
Nu ki zovîna juyera haskeno
Halê na xorti zof persano.

Çeneke ki herediya çariya
Xorto ke sifte tey vejîyo
Şîya eyde zewejîya
Yê na lazeki çire tali biyo şîa.

Na zu sanukade kana
Hama her roz newe manena
Na ke amê kami serde
Zer u pûkê ho bene wele.

Bürokratie u wexto newe

'Büro, bürokratie' Franskîra yeno u manaê inu: Caê nustekerdene, odawa nustene, oda mamuriete.

Nika gîtor ke dinade zaf mordemê bêwendisi u bêustoxi estê, inora zaf ze mordemê wendis u nuskar estê.

Gegnê hete mara zu naskerdox welatra yeno xeribe. Taena murê salam, taena mektube rusna, taê radio, taê mintane mara wazenê. Helbet taê mordemi wazenê, taê danê. Çitor beno bibo, niaro ke, hata ke şeme verê Kela wusk nêbio, cul cemaat inora rajibo ke, mi anêra xu vir. Hama ni xeberi hata ke mi gweti u eşio pê, nêim serre vêrena ra.

Velhasile, a roze zu naskerdox zerrê sukede raşte mi ame, vat:

- Tu wesbe, şene mi dezene.

Mi vat:

- Heq weşie todo, çira şene tu dezene?

Ei di lodi melemi, hebî turiko pilastikra (laylonra) veti, vat:

- Torê zamet, bîwane, ni sene hebê doxtor dê mi.

Mi vat:

- Bê şime a uza zu cade ronşime, hetera çaye xu bismê, hetera torê bîwanine.

Ma xeyle qese kerd, wuştimê ra, bimê teber. Mi erê vat:

- Tu nika kata sona?

Ei ebe hêrs deste xu sanit ra, vat:

- Son mamurieta xeribu. Xete ama, rei şierni, nêzan mara çî wazenê, endi ez inora bêzar bione.

- Sene xeta ke torê ama, mi çira perskerd.

Ei vat:

- Tir-vir, xetade tir-vir ama, qe tewa ki tey çino.

Wexto ke endi şiero, çerira vengo berzra vat:

- Haaaaaaa!..

Mi gos nêda. Dormera taê Almanî vêrdênê ra, ei ceneçiy u dorme xode şekerdi.

Reina bîrais ra:

- Bîraaaa! Hala vînde, hala vînde!

Ama lewe mi, vat:

- Şilamê Eli torê esto, enik mend ke ez xu virakerine.

- Kamci Eli?

Ei tarîfkerd, vat:

- Eli vano, reina ke ame izine, murê zu mintane u zu video bey biaro, masraf şîraw, ez dan ci.

Ez tene huyside mendo.

- Tu (ti) key şia izine, key ceria ra, ma hona nika têlêwe gay simit, tu şîra rew şis izine, ama?

Ei vat:

- Par şione izine.

- Par? Nu sene silamo hande berey mendo, ez tode endi qesey nekun, mi yaraniera curê vat u huysiya.

Tekit şî.

Nika ez qesê xû ita kilm bicernine; tae mordemi mekrub u xetunê bürokratîzera hande biê bêzar u nêşar, jubinê serrede zu mekrube nêrusnenê. Heto binra Ewropa, Hemilka, Zapon ebê computeru, ebe telefaks, ebe qelema u xeta bürokratie dewletunê xû kenê hira u berz u weyîê. U cemaatê xû zu hetra rehet keno. Hema yê ma xo zerrede celqeno.

Dirring... dirring!..

Arêdayox: **KORCA**

Co: Söyreg

Wext: Heziran 1990

Kerwa Zekiya nişt otoboz. Otoboz miyandi camêrdên ameyo, ci kışta romışto. Ay mêrdêkirê vato, "Bow cordi çayê tepıştışi esto. Werzi, şo, ey tepêşî." Mêrdêki fahim nêkerdo, cadê xora nêhwayo. Kerwa Zekiya fina vato, "Ezo torê vana, mi hetra werzi!" Mêrdêk amci nêwerışto. Kerwa Zekiya biya hêrs, vato, "Bow ezo torê vana werzi! Werzenê, werz... Ek Nêwerzenê, bow edo pêrdê Xelilîrê vaja. Ek piyê Xelilî hêro, odo dirring... dirring!.."

Bir halk kitapsız olsa,
Dilsiz davara benzer.

Ehmedê Xasi

Heré Welati

XAL

*Dinia biyo tariye
Kes keside nianedano*

*Dinia biyo tariye
Kes kesi nêwazeno*

Sereta malê dina

Heré welati

estê xo inkar keno.

MEÇESİ

• Cemal Uşşak

Sayım Üzerine

Mallım, geçtiğimiz Pazar günü milletçe sayıldık. Neticeleri önümüzdeki günlerde hep birlikte öğreneceğiz.

Bu arada, bir hayli sayılmayanlar da olmuş tabii. Bunlar arasında epeyi de "büyükkafe" varmış. Bunlardan bir kısmının icraatları nazara alırsa, isabet olmuş. Çünkü onlar da, çoğu defa milleti "adam" yerine koyup sayılmıyordular. Ödeşük sayılılı.

Bu arada, "sayılmayanlar"dan bir rakam düşmek gerek. Çünkü bendeniz iki defa sayılmışım. Birisi Gazetede bizzat, ikincisi de evde, bizim hatunun gıyabımızda saydırması sonucu. Aslında, görevli memurun evde gıyabımızda bizi sayması gerekirdi ama, yapmış. Vardır bir hikmeti.

Sayımca sorulan suallere bakılırsa, neticede ancak şunları öğrenmiş olacağız: Türkiye'de kaç "kelle" olduğu, kaçının işsiz, kaçının çalışmakta, kaçının iş aramakta ve kaç hatunun da "düşük" yaptığı.

Bu standartlarında yapılan istatistiklere bakıldığında, gayet âmiyâne ve basu bir sayım.

Beş senede bir gelen ve kim bilir bundan sonra nasıl sayılacağımız da meçhal olan böylesine bir fırsat, iyi bir organize ile, güzelce değerlendirilebilseydi, Türk insanının bir profili ve Türkiye'nin de bir envanteri çıkarılabilirdi. Ama, maalesef yapılmamış ve bu fırsat kaçırılmıştır.

Önemli olan, Türkiye'de kaç kişinin yaşadığından öteye nasıl, ne şekilde ve hangi şartlarda yaşadığıdır. 2000'li yıllara nasıl bir aile yapıyla, milletçe nasıl bir bakış açısıyla girmektedir olduğumuzdur. Sayımla ilgili olarak yapılan TV reklamlarına bakılırsa, "dağ fare doğurmuştur".

Bu arada öğrenmiş olduk ki, daha önceki sayımlarda sorulmakta olan, ana dil, din ve mezhep konularındaki sorular listeden çıkarılmıştır. Bahane, bölücülük duygularına kuvvet vermemek. Düşülverir korkusuyla uçağa, kaza yapar korkusuyla arabaya binmemek kadar gereksiz bir evham.

Türkiye'de kaç kişinin ana dilinin Türkçe'den başka bir dil, meselâ Kürtçe, Lazca ve Zazaca olduğu, kaç kişinin Müslüman, kaç kişinin Hıristiyan, kaç kişinin Hanefi, kaç kişinin Şafii, kaç kişinin Şii veya Yezidi olduğunu bilmek Türk aydınlarının, çizerinin

Zazaistan'da Neler Olmuştu?

DERSİM'DE SÖMÜRGEÇİ ZULÜM

Ali Kaydar YILMAZ

Tunceli'de 1981 Ağustosunun sonudur. Köylüler ekinlerini kalıdırmakta, her günkü normal işlerine devam etmektedirler. Halk arasında askerin yeniden geleceğine dair fısıltılar dolaymakta, tedirginlik ve korku havası her yanı sarmaktadır. Köylüler kendilerini bekleyen felaketi sezmede, yapacakları bir şeyleri olmadığına inanarak sinmektedirler. Her tarafta bir futuna öncesi sessizlik hüküm sürmektedir.

5 Eylül 1981: Türk ordusunun vurucu güçleri adeta yepyeni bir ülke işgal edeceğine çıkıp gelmiştir. Motorize birlikleriyle, jet ve helikopterleriyle, en iyi teçhizatlı komandosuyla birlikler akan akan düşman topraklarına akıtmaktadırlar. Avlarını uykuda yakalamak için gizlice gece üç dört sıralarında yerlerini alan akıncılar, şehir, kasaba ve tüm köylere teker teker çembere almaya başlamışlardır. Hereye geldiklerini dahi bilmeyen askerlere il sınırının girişinde komutanlarca şöyle emir verilmiştir: "Şu andan itibaren savaş durumunda bulunuyorsunuz, geldiğimiz yerin insanları vahşi birer düşmandırlar, en ufak bir kıpırdanmaya göz yumduğunuz takdirde siz ölürsünüz." (Böyle bir emrin verildiğini birkaç er halka açıklamıştır.)

Sabah, ilçe merkezi: Kasaba kuşatılmış durumdur. Bütün araba ve ulaşım araçlarına el konulmuştur. Komandolar kapılara kıvrak evlere girmektedirler. İl-

çenin çevresinde bulunan mağara ve oyuklara atılan bomba sesleri her tarafı inletmektedir. Helikopterler yüksek tepelere asker ve teçhizat indirmektedirler. Dipçik ve tekmelerle kadın erkek herkesi toplayarak meydana götürdüler. Köylülere çıkan komutan: "Şu andan itibaren buradan ben sorumluyum, biz buraya çevrede bulunan yirmi otuz vatan hainini yakalamaya geldik. Hepiniz bize yardımcı olacaksınız, onlar devrimi değiştirecekler, gerçek devrimi biziz... Yardımcı olmayanlar cezalandırılacaklardır..." O sırada sekzen yaşlarında bir ihtiyar, sorusu olduğunu söyledi ve şöyle dedi: "Sadece yirmi otuz kişi için bu kadar çok askerin gelmesi fazla olmuyor mu?" Bunun üzerine komutan çıktığı yerden inerek köylünün kulaklarına gecti ve askerler dipçik darbeleriyle alıp götürdüler.

Komutanlar ellerinde bulunan haritalara göre tespit edilmiş önemli orman ve vadileri adeta elemektedirler. Keçi ve koyunları otlatan çobanların yiyecek taşımaları yasaklanmıştır. Askerler sarp yerlerde en ufak ayak izinin peşini bırakmamakta, ayı, kurt, tilki inelerinden dahi şüphelenerek onlara ateş etmektedirler. Ormana kaçan köylülere aç bırakmak için köy çevresinde kurulan ablukalar sonuç vermezince, komandolar, köylülerin bağ ve bostanlarını yağmaya başladılar.

Arazinin bütün önemli noktalarına gözletleme üsleri kurulmuş, bütün köy ilkokulları işkeneshane haline getirilmiştir. İl çapında genel operasyon Nazimiye'deki genel karargahça yönetilmektedir.

Bazı köylerde olan ise kısacası şöyle:

Fareç köyü : Köylüler meydana getirilip suya atıldı. Tek ayak üzerinde saatlerce bekletildiler ve arkasından falakaya çekildiler. Dört kadın köyden kaçan köylülere ekmeç verdikleri iddiasıyla çıplak ayak, gözleri bağlı karargaha götürüldüler. Bu arada suya atılmış köylülerin toptan katledeceği söylentisini duyan bir kadın kaçarak kendisini Peri çayına atmak istedi. Sörde kendisini kurtarmaya gelen askerler, çırpınıp bayılan kadının göğsündeki altın ve bileziklerini aldılar.

Velihan köyü: Bunun köylüleri çıplak edilerek karıncalı ağaçlara bağlandılar ve günlerce aç susuz bırakıldılar. Silah için kadınlar rehin alındı. Silah bulamayan köylüler davalarını satarak para toplayıp komutana verdiler.

Dolca Köyü: Yüzbaşı falakadan sonra köylülere Orhan Bakır adlı bir devrimcinin mezarını sordu. Orhan Bakır iki sene önce öldürülmüş ve bu köyün yakınına gömülmüştü. Komutana ölüyü mezardan çıkarttı ve hemen orada kafasını ayağının altına alarak üzerinde hoplamaya başladı. Sonra erlere Orhan Bakır'ın iskeletine ve kafasına işemelerini emretti. Bunun dinlerine aykırı olduğunu söyleyen bir er komutan tarafından bayıltıncaya kadar dövüldü.

Karayazı Köyü: Y.K. H.K. ve Kezton mezresinden diğer bazı gençler mantıka karargaha olan Germisi okuluna götürüldüler. Bu gençler en ağır işkencelerden geçirildiler. Kardeşlerinin Ölim derencesinde ağır durumlarına duyan diğer iki küçük kardeş C. ve K. ise ormana kaçtılar. Anne ve babaları ölmüş bulunan bu gençlerin evlerinde sadece küçük kızkardeşleri H.K. kaldı. Komandolar bu 14 yaşındaki kızı sıkıya almaya başladılar. Tahdit ettiler, dövüldüler, hakaret ettiler.

Kale Köyü: Bu köyden sorumlu komu-

tan köylülerin verilen süre içinde silah getirmemeleri üzerine "merhametli" davranarak her ev için belirlenen silah parasını toplayarak aldı ve silahları kendisinin alacağını söyledi.

Kozan köyü: İlk elden köylülerin ayak-kabaları çıkarılarak boyunlarına asıldı ve tek ayak üzerinde bir gün boyunca bekletildiler. Ayağına indirilen falaka suzama gürüyordu. Daha sonra işkenceden kaçan gençleri aç bırakmak amacıyla tüm köylüler evlerine hapsedildi ve köy ablukaya alındı. Açlık sonucu ormanda saklanamayan bazı gençler yakalandı ve çıplak edildikten sonra ayaklarına taşlar bağlanarak yürütülüp teşhir edildiler. Daha sonra bunlar Paşaçarmahı denilen bir tip işkence aletine bağlanarak günlerce bekletildiler.

Kızılent Köyü: Köylüler önce toplanarak Çangal köyüne götürülerek hatıra atıldılar ve falakaya çekildiler. Silah getirilmeyişi karşısında bu defa köyün merkezinde toplu falaka yapıldı. Köylüler ağaçlara bağlanarak karı ve çocukları önünde kurbaçlandılar. Muhtar gördüğü ağır işkence sonucu komaya girdi.

Dilanağlı Mezresi: Kaydar Sönmez adlı genç Şubat 1982'de evinden sorgusuz sualsiz alınıp Tunceli'ye götürüldü ve Mart 1982'de bir torba içinde ölü halde getirilip gömüldü. Cellatlar cesedi yakınlarına göstermeden kendileri gömüldüler ve mezar açılmama diye başında bir hafta nöbet tuttular. Cesedin ailesine gösterilmeyişinin nedeni Kaydar Sönmez'in gördüğü ağır işkencelerdir.

(Sosyalist İşçi, Mayıs, 1984, Sayı 2)

YAPTIKLARININ HESABI BİR GÜN MUTLAKA BORULUR!

(.....) Yukarıda anlatmaya çalıştığımız düzenin sadık bekçileri, yöremiz olan Karakoçan ve köylerinde ne yapmaktadırlar? Onlara anlatmak ve kamuoyuna duyurmak bir görevdir. Bundan önce Karakoçan ve köylerinde işkenceci ve kurşunlanarak öldürülen insanlara sık sık tanık olunmuştur. Birkaç ay içinde cereyan eden olayları anlatmaya çalışacağız. 15 Kasım 1988 gecesi akşam tuvalete çıkan bir taksi şöförü özel tim denilen insan kasapları tarafından sorgusuz-sualsiz vurularak ağır yaralanmıştır. Yine 20 Kasım 1988 gecesi Karakoçan Yolçatı'nda bir taksi durmadığı bahane edilerek taranmış, içinde varolan 3 kişi ağır yaralanmıştır. 15 Aralık gecesi Karakoçan merkezinde özel timlerce halka korku vermek için binlerce mermi havaya sıkmıştır. 16 Aralık günü aynı bu durum tekrarlanmıştır. Yöremizde hak, hukuk diye bir şey yoktur. Dağ kanunları geçerli akçe olarak uygulanmaktadır. Yasalarda zokağa çıkma yasağı olmamasına rağmen pratikte resmen geçerlidir. Saat 4'ten sonra kimse dışarı çıkamamaktadır. Çünkü taranmayla yürüzedir. Şüphesiz Karakoçan merkezinde uygulanan bu dağ kanunları, istisnasız tüm köylerinde de yürürlüktedir. PKK'nın okul yakma eylemlerini bahane ederek Diyarbakır ve Elazığ'dan getirilen askeri birlikler köylere karargah kurmuşlardır. Geceleri okullarda kalan güvenlik kuvvetleri, halka dışarı çıkmama tehditleri savurmaktadırlar. Sabahları köylülere korku vermek için askeri helikopterler köyler üzerinde dolazmaktadır. Askeri birlikler, özellikle sivil arabalarla dolazmakta, istedikleri zaman köy minübüslerini gasp edip, günlere onlarla dolazmakta, hırdaya çevirip geri sahiplerinde teslim etmektedirler. Yöremizde yeni yeni karakollar kurulmakta ve yapılan ortaokul, ilkokul-

lar karakol olarak kullanılmaktadır.
(.....)

20 Kasım 1988 / Karakoçan

OPERASYONLAR, ZORAKI GÖÇ VE KARAKOL YAPMA POLİTİKALARI

1988 yılında Dersim'de 4 büyük komando bölüğü, 10 adet komando karakolu kuruldu. Onların deyimiyle bunlar bölgenin stratejik yerlerine kurulmuşlardır. Ama şunu unutmuyorlar, halkımız her zaman haklının yanında yer almış ve halkın yanında yer alanları da bağrına basmıştır. Bölükler; Geyiksu (Değir), Aşağı Toru Ova, Pülümür Merkez, Margit Merkez kuruldu. Karakollar ise; Masgirt'e bağlı Ataçınarı (Yeliyan) köyüne, Nazimiye'ye bağlı Sarıayla'ya, Pülümür'e bağlı Kabayel (Fem), Merkeze bağlı Gökçek (Kutu Dere), Çuvalı (Borğanı), Kıl köyü, Karşılar Köyü (Halbur), Sarıtaş (Zag), Pülümür-Nazimiye yol ayrımına ve Kozat'a bağlı Yücedir'de yapıldı. Bunlarla da kalmadı. 1989 yılında bir o kadar daha karakolun yapılacağı söylenmektedir.

Karakollar niçin yapılıyor? Bu karakollarda görev yapanlar neler yapacaklar? Sindirme ve zoraki göç politikaları tutmadı, karakollar bir başka deneme midir?

Yurtsever, demokrat ve devrimcilerin görevi, hakim sınıfların karakollar yapma politikalarının amaçlarını halkımıza anlatmalı, yeni yapılacak karakollara köylülerin yer vermelerini yönünde halk aydınlatılmalıdır. Hakim sınıf ve uçaklarının, karakollarının "emniyet ve huzur" sağlayacağı imajı boşa çıkarılmalıdır. Amaç huzur ve güven ortamı yaratma değildir. Karakol yapımında amaç çok açıktır ki, yöre halkını sürekli denetim altında tutmak, sürekli ve sistemli baskı

ortama yaratarak göçe zorlamak, evinden, barından, toprağından, yurdundan süngü zoruyla kopartılmaktadır. Bunun yanında en önemli bir başka özellik de, bölgedeki devrimci hareketin halkla ilgisini kesmek, onları yalnız bırakıp eritmektir. Yani balığı yakalamak için ya suyu kurutmak, ya da suyu zehirleyerek balıkları öldürmektir.

Dersim halkı geçmişinden ders almıştır. Makin sınıfların birtakım işbirlikçisi ajan dışında kimse kabul etmiyor karekol yapımını. Akşam evine giden vatandaşları karanlık köşelerde yakalayıp sorguya çekerek, kendileriyle çalışmaları için tehditlere maruz kalanların sayıları az değildir. Hayatın çok acı deneylerini yaşayıp görmüş olan Dersim halkı bunu kabul etmedi, çünkü durumu çok açık bilincindedir. Köy koruculuğu Dersim'de de uygulanmak istendi. O zaman birçok vatandaş karekollara çağrıldı, vaatler verildi. Ama Dersim halkı buna da gereken cevabı verdi. Bu durumda dayak yedi, azar işitti, ağza alınmayacak küfür ve hakaretlere uğradı, ama yine de kabul etmedi. Düzenin bu bölgeye uyguladığı zoraki göç politikası da tutmadı. Operasyonlarda, yaz sıcağında çoluk çocuk, kadın, ihtiyar demeden aç susuz güneşin altında bekletilme, kızın yalın ayak kar üstünde üzerine su dökülerek dışarıya bekletilme, otkulların betonları üzerine yatırılarak salakaya yatırılıp işkencelere maruz bırakılmasına rağmen bu halk hepsine göğüs gerdi, vatanlarına terk etmedi. Evlatlarına yalnız bırakmadı. (Yakın zamanda aynı olay Karakoçan'a bağlı Çayır Güllü (Bardız) köyünde de yaşandı.) (.....)

9.12.1988 / Dersim'den Hatıra

balanayla bir hafta içinde zorla boşaltılıyordu. Köylüler hayvanlarını satmadan, evlerini toparlamadan zorla göç ettiriliyordu. Zorla göç ettirilen köyler şunlardır: Zerkaz, Deşt, Aşuran, Altın Müseyin, Zilan, Kocavit. Zoraki göçten sonra evlerin durumu işler acıdır. Kapıları kırılmış, bazı yiyecek maddeleri zehirlenmiş, talan edilerek üstelik bir de taranmıştır. Bir çaydahlıkta tam 26 kurşun sayılıyor. Öncelikle bu insanlar bir hafta gibi kısa bir sürede zorla göç ettiriliyordu. Zoraki göçe karşı çikarlar ise işkencelerden geçiriliyordu. 84 yaşındaki Garip Açkeli (Gümük köyünden), 60 yaşındaki Fikri Durmaz (Kark köyünden) işkenceden en çok etkilenenlerdendi. Bu yaşlı başlı insanların suçları ise zoraki göçe karşı çıkmak, haksızlığın karşısında elinde azayla yer almaktı. Ama artık zorunlu olarak bir kısım İstanbul'a gelerek, bu büyük şehrin tozuna, toprağına, trafiğine, sefalet ve rezilliğine dahil oluyorlardı.

Bu insanlık dışı tüm uygulamalara karşı durmak, insanım diyen herkesin insanlık borucudur. Nedendir bu insanlara yaptıkları yıllardır? Ner türlü haksızlığın, yolsuzluğun, baskı ve işkencenin aynuka çıktığı ülkemizde faşizmin önüne dikilmenin, hesap sormanın zamanı çoktan gelmiştir. Zorla göç ettirilen bu yoksul çilekeç insanlara ne bir ev, ne bir sosyal hak, ne de bir iş devlet tarafından sağlanmamıştır. Üstelik zorla göç ettirilen bu insanların arazi ve mal varlıklarının karşılığı da verilmemiştir. Yol harlığı verilmemiştir. Zaten bu tür işleri beklemek veya istemek de safiik olur. Hak, hukuk ve demokrasi açığı komprador-patron ağaların ikratları ancak böyle olur.

ALO..., ORASI VIETNAM MI?

(.....) Daha önceleri detaylarca çeşitli yöntemlerle boşakılamayan köyler, bu

"GÖÇ" VE SÜRGÜNDEKİ AİLELERİN DRAMI

"...Bundan öncesini anlatmama gerek yok, onlar zaten biliniyor. Tunceli'deki köylülerin durumu, askerlerin yaptığı uygulamaları v.b. Müsade ederseniz konuya girmek istiyorum. 1985 tarihinde bizi Kozat karakoluna çağırdılar. Komutan bize "Ya bizim hesabımıza çalışacaksınız, ya da başınıza gelecekleri siz düşünün, kasacası ya da öleceksiniz, başka hiçbir seçeneğiniz yoktur. Siz devlet ve millet hainlerine ve teröristlere yardım ediyorsunuz, şimdi gidin düşünün, sizi tekrar çağıracağım." Aradan bir süre geçtikten sonra tekrar çağırıldı. Biz kanunî gerekçe olmamasına rağmen, Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan gelen emirle sizi beş seneliğe mecburi ikametgaha göndereceğiz. Biz de kendisine bize bir süre tanımalara, hazırlığımızı yaptıktan sonra gideceğimizi, evimizin, çocuklarımızın olduğunu söyleyemeye rağmen, 18 köylüğü çeşitli evlerle apar-topar aileleriyle götürülmeden, Tunceli Emniyet Amirliği'ne gönderildik. Birkaç gün sonra emniyet arabalarıyla sürgün edilen illere götürüldük. Bizi (iki kişiyle) Tokat'a vermişlerdi. Götürüldük, ama acemisiydik, hiçbir yeri bilmiyorduk. Günde bir iki kere gidip inza atmamız gerekiyordu. Ekonomik durumumuz son derece kötüydü, inşaatlarla yatıp kalkıyorduk, bazen de çalışıyorduk. Bu işin bir yönüydü, diğer yönü ise, ikiye bölünen ailenin diğer kesitiydi. Onlar da perişanlık içinde yaşıyordu. Bu süre bizim durumumuzu, bizimle görüşen SHP milletvekilleri bu durumu anlattığımızda hiç de inanamak istemiyorlardı. Biz de yerinde gidip incelemelerimizi söyledik. Bu durum birbuçuk yıl devam etti. Birbuçuk yıl sonra sıkıyönetim kalkıp, olağanüstü hâle geçildiğinde yerlerimize döneceğimizi söylendi. Biz de 66 Nisan'ında köyümüze döndük. Döndük ama evlerimiz harap, arazilerimiz işlemez halde idi.

Böyle olmasına rağmen yine yerimizde kalmayı tercih ettik. Fakat yine rahatsız ediyorlardı. Operasyonu yöneten Binbaşı Naim Kurt ve Atilla Üsteğmen kütür ve hakaretlerde bulunarak işkence yapıyorlardı. "Hiye geldiniz, nereye gidiyorsunuz gidin, siz burada kaldıkça size rahat yok, başınıza gelenleri düşünün, sizi mahvedeceğiz" gibi tehditler savuyordu. Olacak gibi değildi, hayat şekilmez olmuştur, her gün karakola çağırılmalar, köyün ortasında meydan dayığı çekmeler v.s. Bütün bunlara gösterilen gerekçe ise, bizim devrimcilerle yardım etmemiz gösteriliyordu. Açıkçası hayat şekilmez olmuştur ve bir ikinci bir göçe zorlandık, biz de bu sıkıntılar içinde memleketi terk etmek zorunda kaldık.

"...Yanbaşımızda bulunan komşu köylerden üç tanesi de bu gerçeklerle komple boğaktıldı. Bu insanlara hiçbir yer gösterilmeden baskı ve zor yoluyla "Nereye giderseniz gidin, ama gidin" şeklindeki emirle göç ettirildiler. Bu köylerin yerine ise karakol yapıldı. Karakolun yapımında kullanılan taş ve keresteler ise sürgün edilen ve göçe zorlanan bizim gibi insanların evleri yağmalanarak yapılmıştır. Kısacası bizim memleket yavaş bölge statüsündedir.

"...Ordan ayrıldıktan sonra da yine sorunlar bitmiyordu. Barınma, iş v.b. imkansızlıklar bizi ekonomik zorluklarla karşı karşıya getiriyordu. Kalimenâ gerçek anlamıyla mahvolmuş ve perişan durumdayız, yüklü bir mal varlığımız olmasına rağmen burada işçilik yaparak geçinmek zorunda bırakıldık. Mal varlığımıza ise devlet el koymuştur. Alışık olmadığımız şehir hayatına bizi çok zorlamaktadır. Bu durumda olan bizim bildiğimiz eli hane bulunmaktadı. Daha bilmediklerimizle bu sayı kat kat üstündedir. Bu insanların durumları da buna benzerdir. Bu uygulama hala devam etmektedir.

"...Biz tekrar memleketimize ve köyümüze dönmek istiyoruz. Niçin bir kanunla gerekçe gösterilmeden bize uygulanan maddi ve manevi işkencenin, aşığa çakarılmasının mücadelesini çeşitli demokratik kurum ve kuruluşları harekete geçirerek sürdüreceğiz. Devletin bize tazminat ödemesi için de mahkemeye vereceğiz. Yardımlarınızı esirgemeyeceğimizi umuyoruz. Yayın hayatınızda başarılar dileriz. Kamuoyunu bu konuda duyurmak ol-maya çağırıyoruz."

TUNCELİ'DE YUKUAT VAR

**Alize Atalgan
Uygur Yılmaz**

Türk devletince sokunca il olarak kabul edilen Tunceli'de estirilen devlet terörüne ilişkin, bu kentimizle yürekli ve devrimci halkıyla görüştük. Bize gösterdikleri yakın ilgi, konukseverlik, devrimecilerine duyulan güven ve dayanışmanın en somut örneğidir. Dergimiz aracılığı ile bu yüğit halka selam!

Tunceli... Devlet terörünün kurumsallaştığı bir küçük kent. Kent merkezindeki İsmet Paşa Parkı'ndan Munzur'u seyrediyoruz. Delidolu şu ırmağın Munzur. Baharda alabildiğince huyunlaşır; yürekleri hoplatan türden.

Kentte dikkatimizi çeken ilk şey, insanlardan daha çok polis-istihbarat "görevlileri" oluyor. Çoğu da sivil giyimli. Kentin hemen her yerinde rastlayabilirsiniz: Sözelimi postahane de iyi giyimmiş sivil biri, ya da kahvede yerel giysili "sade vatandaş" görünümünde karşılaşmak olası. Basit bir gözlemlerle, merkezde hemen herkese bir polisin düştüğü kolaylıkla söylenebilir.

Devlet son yıllarda önemli hizmetleri(!)

götürmüş Tunceli'ye. Sözelimi kentten en işlek caddelerindeki toprak evlere rağmen, tüm teknik olanakların mevcut olduğu İmniyet Sarayı, Tunceli'ye 84 sonrasında armağan edilmiş. Tunceli'nin ilk ve tek asansörlü binası. Yüzlere insanı "barandıran" nezarethaneleri de var.

Bu yıl yirmiyeye yakın korakol yapımı gerçekleştirilmiş. Tunceli-Erzincan karayolunun Hacımiye yol ayrımında, yüksek bir tepeye kurulan bir katakol ile, yine aynı güzergah üzerindeki Pülümür Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nun bitişğinde yapımı tamamlanan alay binası dikkati çekenlerden yalnızca ikisi. Pülümür Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, geçen öğretim yılının sonlarına doğru özel tim-komandoları tarafından üs olarak kullanılmış. 160 dolayında "görevli" yerleştirilmiş ve öğrenim bu koşullar altında sürdürülmüş.

Tunceli'de merkezler dışında tüm okullar kapalı durumda (24.10.1988) Buna gerekçe olarak da gerilla eylemleri gösteriliyor. Köylerde görevli tüm öğretmenler merkeze çekilmiş durumdadır. Milli Eğitim Müdürlüğü, "sorunu" yöreden aldığı vekil öğretmenlerle çözümlenmeyi düşünüyor. Yetkililer, yerel öğretmenler de öldürülürse, okulları kapatır diyorlar. Kasacası, öğretmen sorununu Tuncelili gençlerle çözümlenmeye çalışacaklar. Yöre halkı buna bir anlam veremiyor.

Tunceli'de akşamları çıkmak, eve geç saatlerde gitmek oldukça riskli bulunuyor. "Güvenlik" güçlerinin bazı köy ve yollarda pusuya yattıkları, geçen kim olursa olsun gece karanlığında korkarak ateş açtıkları da söylentiler arasında. Dolayısıyla, "güvenlik güçleri" halkın can güvenliğini tehdit ediyor.

Tunceli'de birçok öğretmenin muhabirlik yaptığı da konuşulanlar arasında. Buna

örnek olarak da, Məzgüt'in Ambarlı köyündə bir sürə ögretməlik yapan Astubay Erol Yılmaz göstərilir. Astubay Yılmaz, Ambarlı köyünə "terörist"lərin gəlip gətmediğini ögrenmək amacıyla atanmış.

Kentdə sol yayınları okumak kahramanlık gərektirir. Məzgüt'tən bir köylü aylık sosialist dergi okuduğu gəreksizlə işkəncəli sorgudan gəçirilmiş. O-lumsuzluqlara rağmen, sosialist basının satış sayışı yinə də ümit verici.

Bu yıl bölgədə gərevə başlayan özel vurucu timlərin ilk icraatı isə, hayvanlara atəş açmaq olmuş. Olayı Tunceli mərkəzində bulunan bir gəzetəçi anlattı. Gəzetəçinin anlattığına görə, Uzuntarla (Kəg-əderg) yarıqlarında məvzilənən timlər, Nazimiyyə'nin Oğullar (Kilves) köyü əvərinə bulunan hayvan sürüsünə atəş açaraq, 3-4 keçiyi öldürmüşlər. Gəzetəçi, olayı gəzetəsinə bildirdiyini, buna rağmen xəberin yayımlanmadığını bildirir. Olay, Tunceli millətvekili Kamer Gənc tərəfindən Məclisə götürülmüş.

Pak-Yuk-Pon olaraq bilinən vakıf "kay-bədilən köylüləri kəzənmək" amacıyla, gəstərməcilik arınlık kursu və arı dağıtımını gərcəkəştirir. Cami yapımı əvəsində köylülərin ilk təkisi, "öncə fabrika", biçimində özetlenir. Şimdi isə, "öncə ögürlük, sonra ekmək", biçimində özetləmək mümkündür.

Bir ögretmən arkadaşın yardığı bir məktupta, "Burada yalnız insənlərə değıl, hayvanlara və məktupların da can gəvənlikləri yok" demiş.

Bu bölgədə halkın əvərinə gərcəkənmiş bir milli zulüm var; öldürülüp yok ediləməyən bir dirənmə əvəli də...

(Yeni Demokrasi, Aralık - Ocak 1969, Sayı 17)

Welati Ma

Arêkerdo x:

Pere SODIR

Welati ma
Welatiro ke berji
Ju xebere
Yena ginena miro
Welat, welat vanu
Nêvejino vengê xo

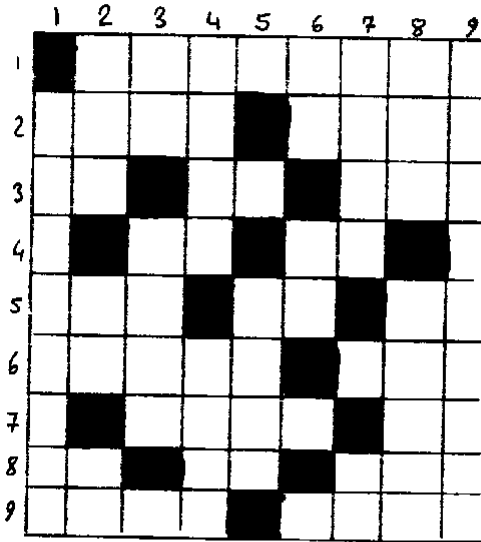
Mi gurete xebere,
Mwuzina
Ju xebere mire
Senak ame
Bêxebere mendu
Muzirin

Çude gurbani tobi
Mi va
Sere zera miro
Nîstero xebere.

PIYA
BICE,
BIWANE,
BIROŞE!..

Kaya qese vinitene

Madrekardox: **XAL**

Zun dayene. / Çepki, ez, tı, u pêro piara vanime. / Merde maye. 3) Wey. / Werte cızura vane. 4) Vorede nişane lingura vane. / Mordem sekero ke awede mexce-neqo? 5) Çepki, zımastani alef ke qedia koura ine kenê cıra, anê danê mali, te-liine. 6) Ciyede gızo, tede awe gırenene. / Çepki, şiyede simitene. 7) Werdene mal-goura vane. / Tew. 8) Nêweşiyede mali. / Çepki, deyru, kılamu. 9) Çepki, Zazaude şaire hewl, waire "Mewlidi Nebi".

(ezwabê ci amor 15'ê.)

Çepira heta raştî ser:

1) Cao ke dewleta Tirk'i 1938'de Der-simiji qırkerdi. 2) Baro gıran kamci heywane oncena? / Çepki, şıye werdene zaferi bê dze nêbeno. 3) Darera vecina. / Qesede perskerdene. / Çepki, tede heb renera. 4) Çıturi. / Mirmek ke qırta heni vano. 5) Serra tomoşili şone. / Çepki, vinit. / Çepki, locunera anci-nowe. 6) Heyzanera ju. / qesede şerti. 7) Çepki, darera bena, zere aye wene, şetin şıkina. / Çepki, vengdayena nazuri. 8) Brayê pi. / Dı herfê bêvengî. / Rebêale-mi. 9) Reçberiyede nahera vîle gao ser. / zaf zaf.

Corra cêr:

1) Tarixde name qomandanede hewli. 2)

Serbestiye

Halalız

Eke wanasa
Neyta
Serbestiye esta
Boyna
Xeletiye
Hem ki
Ju zura
Serbestiye
Çina.....

QESEBEND

Zazaki - Türkki

aqıldariye: akıl vermek, bilinçlendirmek, öneride bulunmak

barkeno: göçüyor

barkerdene: yüklenmek; göçmek

bend: kitap

berz: yüksek

bisri kurind / kurend / ca: yerine getireyim

boyax: boya

caverdene: bırakmak

cun; cıwên: harman

deyrbend; lawıkbend: şiir kitabı; türkü kitabı

dewletî: zengin

dire; sırê; eyrê: ona

dot: orada

dot dürî: orada uzakta

dürfistene: uzaklaştırmak

fêndî; fendî: 1) huy, adet, usul; 2) plan; 3) tuzak, oyun

fişıku kuno hora: seviyor; sevişle karşılıyor

fişt dür: uzaklaştırdı

gosedar: dinleyici, duyan kişi

gosikre mano; wa gos mano: bizi dinlesin; bizim sözlerimize kulak versin

xam: yabancı

xêr miyande vıne: iyilik, sağlık içinde olalım

xırt: değerli

xori: derin

hemdano: bilincindedir, gücündedir

hene; henen; wını: öyle, öyle bir şey

herbî; rew: şabuk

heşino pê; heşyeno pey; pey

heşyeno: duyuyor

hin; hen; hên; wını: öyle

hiya; heya; e: evet

hoqomo: erdemli ve cına yakındır

homete: halk, kişinin mensup bulunduğu topluluk

hosta; wısta: usta

kuner: sanat, kabiliyet, beceri

kurend; herunda: yerinde

ita; etya: buru, burası

juberime; jubim; zubim: bir olabilmek

Qalık u Fatık: bir halk oyunu

qêla: yüksek, keskin kayalık; kale

kan; kihan: eski

kemero kon: kesici özelliğini yitirmiş taş

kılabend: şiir kitabı

koşe; koşen: tomruk

kozık: kümes; taştan örülmüş, küçükbaş hayvanların konulduğu yer

leçege: örtü, beyaz örtü

leê: yanında

lulüya: namhısları

ma; maê; may: anne

mışone: döven (harman gereçlerinden biri)

min: kazık

mırışke; mırışık: kuş

mıyan: ara, arasında

namdar; namdox: ünlü

nıka; neka: şimdi

olvoz; umbaz; ombaz; embaz: arka, dost

Oriyan: Ortadoğu, Orasya

perseno: perişandır

pard: köprü

puk: fırtınalı soğuk

pul: tepe

rast; rašt: doğru, gerçek
raštiye: gerçek, gerçeklik
ronıştan: oturuyor, oturmaktadır
royale: sevgi, sevgili
rut: çıplak
sabıyayis: sevinç, memnuniyet
sem: ince, kibar, ince ruhlu
sankbend; istankbend;
estanakbend: öykü, masal kitabı
seno; sono; sino: gidiyor
şia girodo: yas tutmuş, kara bağla-
mış
tali: talih
tase; tas: tas
tasıke: küçük tas
teyna; tanya: yalnız
têverde; têververde: yanısıra
thoa: önem, gerek
uncia; oncia; onca; anci; ancina:
yine, bir daha

ura tıpa: ondan sonra
uskirike: tas
wele: toprak, küll
werte: orta
wejenen; weseyayış; wesey
nayen: haber göndermek, ısmar-
lamak
vêsayi: yanık
vêso: yanmış
verdina: akıcı
viran: çıplak
yaraniye: şaka
zera bele: kalp
zewejiya: evlenmiş (dişil)
zewez; zewaz: evlilik
zime: kuzey, güneş görmeyen yer
zor; zıvan: dil
zorê zamu: yabancıların dili

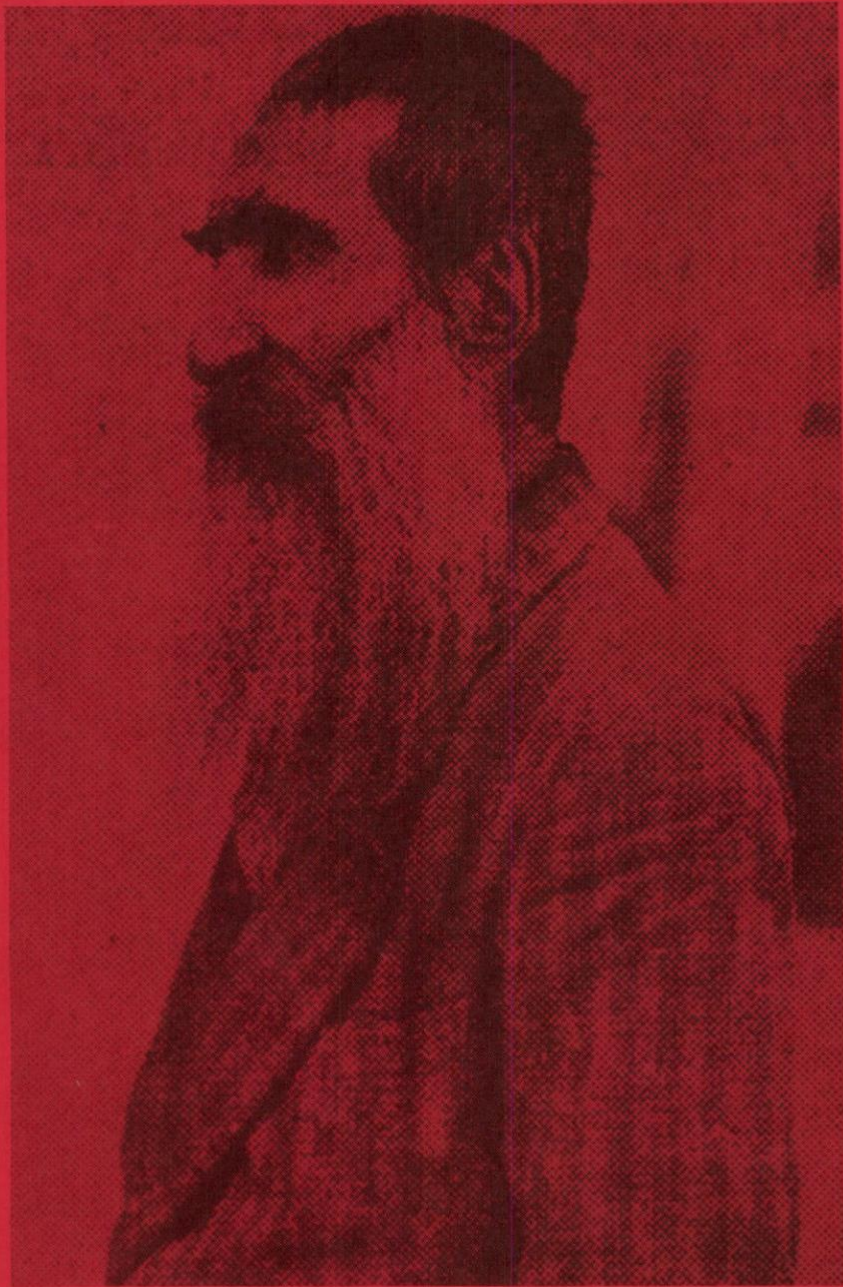
BİZ

alevîsiyle, sünnîsiyle
Gümüşhane'den Adıyaman'a
Sivas'tan Bitlis'e

ÜÇ MİLYONLUK
BİR HALKIZ

A L F A B E

ZAZAKI	IPA	KÜRDKI	TIRKKI	'EREBKİ
a	[a]	a	a	آ
b	[b]	b	b	ب
c	[dʒ] [dz]	c	c	ج
ç	[tʃ] [ts]	ç	ç	چ
d	[d]	d	d	د
e	[ə]	e	e	ه
ê	[e]	ê	-	-
f	[f]	f	f	ف
g	[g]	g	g	گ
x	[x] [v]	x	ğ	هه
h	[h]	h	h	هه
h̄	[h̄]	-	-	-
i	[i]	i	i	ا
î	[î]	î	î	آ
j	[ʒ]	j	j	ج
k	[k] [c]	k	k	ک
q	[q]	q	-	-
l	[l] [ʃ]	l	l	ل
m	[m]	m	m	م
n	[n]	n	n	ن
o	[o] [ɔ]	o	o	و
p	[p]	p	p	پ
r	[r] [ɽ]	r	r	ر
s	[s]	s	s	س
ş	[ʃ]	ş	ş	ش
t	[t]	t	t	ت
u	[u]	û	u	و
ü	[ɘ]	u	ü	و
w	[w]	w	v	و
v	[v]	v	-	-
y	[j]	y	y	ی
z	[z]	z	z	ز

SEYD RIZA

- Büyük liderin, idam edilemeden önce çekilmiş en son resmi -